

Köhler, Piotr

Ankieta Józefa Rostafińskiego z 1883 roku dotycząca ludowego nazewnictwa i użytkowania roślin w Polsce

Analecta 2/2(4), 89-119

1993

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANKIETA JÓZEFA ROSTAFIŃSKIEGO Z 1883 ROKU DOTYCZĄCA LUDOWEGO NAZEWNICTWA I UŻYTKOWANIA ROŚLIN W POLSCE

W Muzeum Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego znajdują się rękopiśmienne materiały Józefa Rostafińskiego (1850–1928) dotyczące ankiety związanej z jego badaniami nad historią roślin uprawnych w Polsce¹. Materiały te zostały wstępnie opracowane w latach 1982–84, a wyniki opublikowano².

Działalność naukową rozpoczął Rostafiński jako florysta i systematyk, jednakże bardzo wcześnie zainteresował się historią nauk biologicznych, w tym m.in. dziejami uprawy roślin oraz ich nazewnictwa. Pierwszym efektem pracy na tym polu jest rozprawa o buraku i barszczu z 1880 r.³ Trzy lata później publikuje recenzję pracy Alfonsa De Candolle'a *Pochodzenie roślin uprawnych*⁴, w której pisze m.in., że mógłby podać „z naszego kraju” znacznie więcej roślin uprawnych, niż autor recenzowanej pracy⁵. Być może jej lektura nasunęła Rostafińskiemu pomysł napisania dziejów uprawy roślin w Polsce, do czego konieczny był jednakże duży materiał porównawczy współczesnego mu użytkowania roślin i ich nazw, którym w tym czasie jeszcze nie dysponował. Potrzebnych informacji mogliby dostarczyć znający ludowe nazwy roślin oraz ich zastosowanie mieszkańcy wsi i miasteczek odpowiadający na jednakowo sformułowane pytania kwestionariusza.

Rozpisanie ankiety poprzedziło opublikowanie w kilku czasopismach w 1883 r. artykułu *O znaczeniu naukowym nazw roślinnych i potrzebie ich zbierania*⁶. Rostafiński wskazuje tam bezpośrednie źródło swej inspiracji, następnie opisuje, jak wyobraża sobie zbieranie potrzebnych informacji oraz czego powinny dotyczyć. Ostatni akapit jest wyraźną zapowiedzią ankiety i efektów, jakie mogłaby przynieść: „Zaczynają się nasze panie niepomału krzątać w zbieraniu pieśni ludowych, mogłyby zwrócić pracę i w tym innym kierunku [tj. zbierania ludowych nazw roślin], a mogę je, jak i wszystkich, którzy się do tego zabiorą upewnić, [że] i plon będzie obfity, i donioślejsze dla nauki wyniki”.

Ankieta, jako sposób zbierania danych, nie była oczywiście wynalazkiem Rostafińskiego. Już Inkwizycja w średniowieczu używała jej jako metody zbierania dowodów i zeznań⁷. W naukach przyrodniczych zastosowana została w pierwszej połowie XVIII w. (m.in. w 1734 r. — *Istorikogeograficzeskaja ankieta* W. J. Tatiszczewa⁸ w celu zebrania informacji o Syberii). W Polsce po raz pierwszy tej metody gromadzenia danych użyła Komisja Edukacji Narodowej rozpisując 17 IV 1778 r. *List okólny do rektorów i prefektów szkół względem zebrania wiadomości o historii naturalnej Polski na obszarze Korony i Litwy*⁹ chcąc zweryfikować i uzupełnić dane Gabriela Rzączyńskiego (1664–1737) dotyczące przyrody kraju¹⁰.

Botanicy działający w Uniwersytecie Wileńskim kilkakrotnie publikowali w latach 1816–1826 kwestionariusze, wypełnienie których miało dostarczyć więcej danych dotyczących flory Litwy¹¹. Jak się wydaje, następną, a zarazem największą w odniesieniu do nauk przyrodniczych, była ankieta Rostafińskiego (o ile w archiwach nie znajdzie się jeszcze jakaś nie opracowana ankieta).

Kwestionariusz — budowa, warianty

Rostafiński rozpisując ankietę, chciał zebrać obszerny materiał obejmujący zarówno współczesne, jak i historyczne ludowe nazewnictwo roślin. Stąd w kwestionariuszu pytania dotyczą najczęściej bezpośrednio tego problemu, przy czym nierzadko Rostafiński wymienia znane sobie nazwy ludowe. Z zagadnieniem tym wiążą się również pytania o zastosowanie roślin przemysłowych, leczniczych, barwierskich, ozdobnych i innych.

Kwestionariusz ankiety był publikowany wielokrotnie przez różne czasopisma. Otrzymywane informacje zmusiły Rostafińskiego do dwukrotnej zmiany jego zakresu; również redakcje czasopism niekiedy opuszczały niektóre nazwy gatunków. Wśród opublikowanych kwestionariuszy można wyróżnić 3 wersje pytań, oznaczone przez mnie poniżej: A, B, C.

Wersja A pt. *Odezwa* została wydrukowana w krakowskim „Czasie” w dniu 14 VII 1883 r.¹² W porównaniu z najobszerniejszym, IV wydaniem, była ona znacznie krótsza — zawierała tylko działy I–VIII. Większość punktów była ogólniej sformułowana, brak było pytań o ludowe nazwy niektórych roślin, np. bobu, pietruszki, kurdybanku, oraz uprawianych odmian owsa, jęczmienia i ziemniaków. Oprócz pytań kwestionariusz zawierał wstęp, w którym Rostafiński informuje o zamiarze napisania historii roślin uprawnych w Polsce, oraz zakończenia, gdzie (w 18 czasopismach spośród 27) autor zwraca się do historyków i literatów o wskazanie dzieł oraz pamiętników i opisów podróży cudzoziemców po Polsce, mogących dostarczyć interesujące go dane. Pozostałe czasopisma wydrukowały natomiast opis sposobu zbierania informacji. Pytania dotyczyły 92 gatunków.

Pełny zestaw pytań wersji B zawiera IV wydanie kwestionariusza¹³. Czasopisma nie zamieszczały go najczęściej w całości, drukując jedynie dodatkowe pytania, np. o zwyczaj suszenia na zimę warzyw, lub uzupełniając wcześniejsze o nowe gatunki. Uzupełnienie takie po raz pierwszy na terenie Królestwa Polskiego zostało wydrukowane w „Kurierze Warszawskim” 13 VIII 1883 r.¹⁴ Z komentarza wynika, że dotychczasowy udział w ankiecie mieszkańców zaboru rosyjskiego był niezadowolający, stąd Rostafiński ponownie podaje sposób zbierania informacji¹⁵, oraz krótką historię wprowadzenia ziemniaka do uprawy w Polsce. Znajdujemy tu również informację, że Rostafiński dysponował w tym czasie osobnymi odbitkami kwestionariusza¹⁶. Artykuł tej samej treści wydrukowany został dziesięć dni później w „Korespondencie Rolniczym, Handlowym i Przemysłowym”¹⁷. Również m.in. „Szkoła”¹⁸, „Wszecławiat”¹⁹ i „Dziennik Poznański”²⁰ zamieściły podobne uzupełnienie kwestionariusza. Liczba odpowiedzi nadesłanych z zaboru pruskiego również nie zadowoliła Rostafińskiego, o czym pisze w swym liście zamieszczonym w dniu 7 IX 1883 r. w „Dzienniku Poznańskim”²¹.

Ten wariant pytań dotyczył 129 gatunków.

Wersję C zawierał artykuł pt. *Prośba do ziemian!*²² zamieszczony 20 X 1883 r. w warszawskim „Słowie”. Po wstępie, w którym autor informuje, że zamierza uprawiać różne gatunki roślin, by móc je dokładnie oznaczyć i zbadać ich pochodzenie, podaje 14 punktów dotyczących zarówno ludowych, jak i „dworskich” nazw odmian zbóż, roślin pastewnych, niektórych warzyw, roślin włóknistych i oleistych. Z niewielkim opóźnieniem artykuł ten ukazał się w „Gazecie Rolniczej”²³, „Korespondencie Rolniczym, Handlowym i Przemysłowym”²⁴ oraz w „Gospodyni Miejskiej i Wiejskiej”²⁵. Ta wersja ankiety ukazała się tylko w czasopiśmie warszawskich. Do jej opublikowania skłoniła Rostafińskiego nadal znikomo mała liczba nadesłanych odpowiedzi z zaboru rosyjskiego²⁶.

Kwestionariusz ukazał się czterokrotnie jako druk ulotny²⁷. Wydanie drugie i piąte nie zachowały się (pierwsze — wydrukowane zostało w czasopiśmie), trzecie — zawiera pytania w wersji A, czwarte — z września 1883 r. — w wersji B²⁸.

Z powyższego przeglądu wynika, że kwestionariusz ankiety miał przynajmniej trzy warianty pytań (A, B, C). Był wydrukowany przez co najmniej 30 czasopism²⁹ wychodzących na terenie trzech zaborów, i to zarówno w dużych miastach, jak i w małych ośrodkach (tab. 1), ukazał się w całości lub we fragmentach 60 razy, natomiast czterokrotnie — jako druk ulotny (niestety nie jest znany łączny nakład).

Redakcje czasopism zamieszczając kwestionariusz, zaopatrywały go we własne komentarze, które miały zachęcić czytelników, często przedstawiciele określonych grup społecznych lub zawodów, do licznego nadsyłania odpowiedzi. Przykładem może być komentarz redakcji „Czasopisma Towarzystwa Aptekarskiego”: „Zamieszczając odezwę prof. Rostafińskiego wyrażamy na-

dzieje, że wszyscy członkowie naszego zawodu zechcą wesprzeć uczonego badacza w jego usiłowaniach i temsamem dowieść, że każde odezwanie się do skupienia sił w sprawie naukowej znajduje oddźwięk w kołach naszych. Nie potrzebujemy dowodzić, jak mianowicie w naszym rolniczym kraju ważną jest praca, zamierzona przez prof. Rostafińskiego, którego kraj cały zna z prac publikowanych, umiejących łączyć ścisłość naukową ze świetnem co do stylu, przystępnem i poczytnem dla ogółu przedstawieniem rzeczy. Zalecamy przeto sprawę tę jak najgoręcej czytelnikom naszym³⁰. Redakcje innych czasopism w swych komentarzach bądź bardziej jeszcze podnosiły zasługi i dokonania Rostafińskiego w dziedzinie botaniki i jej popularyzacji, bądź to odwoływały się do uczuć narodowych czytelników, traktując udział w ankiecie jako patriotyczny obowiązek. Pomimo to, liczba nadsyłanych odpowiedzi nie zadowalała Rostafińskiego, skoro czterokrotnie wydrukował kwestionariusz jako osobną odbitkę³¹. Była ona nierzadko kolportowana przez korespondentów wśród ich znajomych³². Listy z odpowiedziami oprócz danych dotyczących roślin, zawierały również niekiedy sugestie uwzględnienia zagadnień lub grup roślin nie objętych dotychczas pytaniami ankiety³³, podawano tytuły czasopism, w których kwestionariusz mógłby się jeszcze ukazać³⁴, oraz proponowano wykorzystanie uzyskanych informacji³⁵.

Tab. 1. Liczba wydań kwestionariusza (w całości lub fragmentach) w poszczególnych miesiącach i miastach.

miesiąc	VII	VIII	IX	X	XI	Razem
miasto						
Gniezno		1				1
Kraków	5	2				7
Lwów	1	4	3			8
Poznań	7	5	3			15
Rzeszów	1					1
Tarnów		1	1			2
Warszawa	8	13	1	1	3	26
	22	26	8	1	3	60

Pod wpływem listu redaktora „Szkoly” Bolesława Baranowskiego³⁶ Rostafiński napisał krótki artykuł zamieszczony w dniu 8 IX 1883 r. w tym czasopiśmie³⁷. Dziękuje w nim szesnastu wymienionym z nazwiska korespondentom z Galicji, których odpowiedzi „tyle ważnych zawierają szczegółów i to takich, które tylko przy usilnem staraniu się i zetknięciu blizkiem z ludem dadzą się zebrać. Niejedna kwestia została już, dzięki tym moim współpracownikom,

w zasadzie rozwiązana”. By była całkowicie rozwiązana potrzebuje większej liczby danych, stąd prosi o dalszy udział w ankiecie. Dotychczas nadesłane odpowiedzi na pytanie 37 dotyczące bani i dyni musiały być niezadowolające, skoro Rostafiński raz jeszcze podaje kilka łatwo dostrzegalnych cech pozwalających odróżnić te dwie rośliny.

Korespondenci

Odpowiedzi na kwestionariusz przesyłano Rostafińskiemu w postaci listów, niekiedy w formie tabel i zestawień. Przychodząca korespondencja była katalogowana, co później ułatwiało autorowi ankiety wysyłanie do poszczególnych osób indywidualnych zapytań uściślających nadesłane informacje.

Wraz z korespondencją zachowały się dwa katalogi. Pierwszy z nich (3 karty) zawiera spis respondentów wraz z numerami listów od każdego z nich. Liczba listów otrzymanych od jednej osoby jest różna i waha się od 1 do 17. Nazwiska nie mają układu alfabetycznego, z czego wynika, że katalog był prowadzony na bieżąco, w miarę napływającej korespondencji; ostatni wpis pochodzi z 2 III 1884 r.

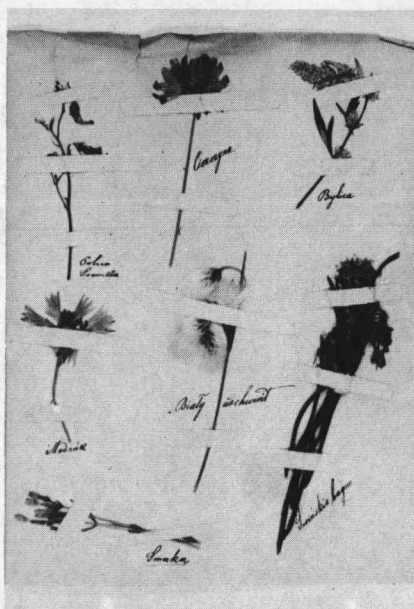
Drugi katalog (7 kart) jest spisem nadesłanych listów. Na numery porządkowe z tej listy powołuje się Rostafiński w pracy *O nazwach oraz użytkach ćwikły, buraków i barszczu* w rozdziale o ludowych nazwach ćwikły i buraków pisząc, że „każdy numer odnosi się do wymiany listów z jedną osobą”³⁸. Ostatnie nazwiska zostały tu wpisane wiosną 1885 r., jednakże korespondencja z niektórymi autorami odpowiedzi trwała jeszcze przez kilka lat.

Z zachowanych katalogów wynika, że w ankiecie wzięło udział prawie 370 osób (niektórym korespondentom Rostafiński przyporządkował w pierwszym z omówionych katalogów po dwie liczby) nadsyłając blisko 860 listów. Pierwsze nadeszły już 14 VII 1883 r., ostatnie — jesienią 1888 r., oprócz tego w 1909 r. przesłano jeszcze jedną odpowiedź na ankietę. Liczba listów nadesłanych w poszczególnych miesiącach jest różna: największa — w sierpniu 1883 r. — 224 (przetrwało 80), poczym spada.

Nie wszystkie nadesłane listy zachowały się. Przetrwało jedynie 235 od 136 korespondentów³⁹. Są uporządkowane według regionów w sześciu czarnych tekturowych teczkach (Rys. 1). Noszą ślady wstępnego opracowania przez Rostafińskiego: data (w postaci ułamka), nalepka z niebieskimi ramkami (24 x 17 mm) z numerem z katalogu listów, ponadto numeracja niebieska — według katalogu korespondentów, czerwona — niezidentyfikowana. W odpowiedziach są podkreślenia dwójakiego rodzaju: na czerwono — informacje ścisłe, na niebiesko — nazwy lub kwestie wymagające dodatkowych wyjaśnień, nad nimi niekiedy napisane są łacińskie nazwy roślin uzyskane poprzez oznaczenie nadesłanych zielników (Rys. 2); większość z nich niestety nie przetrwała.

Rys. 1. Teczki z odpowiedziami na ankietę J. Rostafińskiego

Rys. 2. Fragment zielnika nadesłanego przez Kazimierza Chłapowskiego

Autorzy wielu z zachowanych listów podają motywy swego udziału w ankiecie. Wśród nich można wyróżnić kilka grup: 1. patriotyczny obowiązek, np. Kazimierz Jaworowicz (Różniaty koło Kruszwicy, ok. 1 VIII 1883 r.): „Wyczytawszy odezwę Wielmożnego Pana Profesora w „Dzienniku Poznańskim”, której to świętym obowiązkiem jest każdego rodaka zadośćuczynić [...]”, Józef M. Wiślicki (Zamek Gałachy, 31 VIII 1883 r.): „Uważam bowiem za konieczny obowiązek każdego miłującego naukę i swój kraj, odpowiedzieć na odezwę Szanownego Profesora [...]”, 2. chęć pomocy w pożytecznym dziele, np. Ignacy Kawiecki (Warszawa, 12 VIII 1883 r.): „Jak kto może, niech ku wspólnemu dobru dopomoże”, Wojciech Sopotniewski (Kopaszewo, 27 VII 1883 r.): „Ucieszyłem się niezmiernie, że przynajmniej nieco będę mógł dorzucić do tego wielkiego dzieła, którego każde serce polskie z radością oczekuje”, 3. rozrywka, np. ks. Józef Pałka (Błudniki, 6 VIII 1883 r.): „[...] z prawdziwą przyjemnością odczytałem odezwę Clarissimi, nastęrczającą mi pożyteczną rozrywkę [...]”.

Korespondenci chcąc uwiarygodnić swe odpowiedzi, często powoływali się na fakt swego pochodzenia chłopskiego lub pracy na terenach wiejskich, np. Tomasz Klimonda (Kraków, 22 VII 1883 r.): „Na zapytania umieszczone w „Czasie” Nr 157 odnoszące się do użytku roślin, ośmielałem się na kilka punktów odpowiedzieć, do czego mnie zniewala i ta okoliczność, że młode lata i każde wakacje szkolne spędzałem przy rodzicach na wsi w Czarnym Dunajcu, później zaś jako nauczyciel szkoły ludowej w Raciborowicach w Krakowskim, miałem sposobność na niejedną rzecz patrzeć, bliżej się z nią zapoznać”.

Korespondentom, którzy informowali o swoich zainteresowaniach botanicznych, Rostafiński wysyłał odbitki swych prac, m.in. *O słoneczniku, Jechać czy nie jechać w Tatry*⁴⁰.

Wydaje się, że zachowane listy nie są zbiorem przypadkowym. Są uporządkowane regionami, często są to tylko fragmenty z odpowiedziami na ankietę, stąd można przypuszczać, że stanowią wyselekcjonowany przez Rostafińskiego materiał, zawierający najbardziej interesujące go informacje.

Zawarte w listach dane o korespondentach są skąpe. Najczęściej podawano oprócz miejsca zamieszkania — zawód lub pozycję społeczną (w 39 przypadkach brak jakiejkolwiek informacji). Najliczniejszą grupę zainteresowanych ankietą Rostafińskiego stanowili nauczyciele (26 osób), wzięli w niej udział ponadto ziemianie (12), księża (11), urzędnicy (10), studenci (7), dziennikarze (5), aptekarze, uczeni i uczniowie (po 4), inżynierowie (2), oraz lekarz, ogrodnik, organista i rolnik, a także przyrodnicy: Władysław Boberski (1846–1891), Tytus Chałubiński (1820–1889), Józef Roman Chociszewski (1837–1914), Władysław Dybowski (1839–1910), Roman Gutwiński (1860–1932), Adam Kubaszewski (1847–1927), Zygmunt Morawski (1849–1907) i Maria Twardowska (1858–1907), których zachowana korespondencja zasługuje na szczegółowe opracowanie.

Władysław Boberski, absolwent Uniwersytetu Lwowskiego, był nauczycie-

lem nauk przyrodniczych w szkołach Lwowa, Tarnowa i Tarnopola. Interesował się głównie porostami Galicji i zgromadził znaczne ich zbiory⁴¹. W odpowiedzi na ankietę nadesłał 6 listów, z których 5 zachowało się. Pierwszy z nich (Przemyśl, 16 VIII 1883 r.) zawiera dane dotyczące nazw niektórych roślin z okolic Przemyśla, Żegiestowa, powiatów czortkowskiego, kołomyjskiego, stanisławowskiego, oraz Podola. Swych informacji Boberski nie jest jednak pewny, stąd odpowiedzi dopełnia nierzadko obietnicą nadesłania dokładniejszych danych w późniejszym terminie.

Następny list (Tarnopol, 16 X 1883 r.) zawiera 9 luźnych kartek pisanych przez informatorów Boberskiego; dane dotyczą najczęściej roślin leczniczych.

Na kolejnym liście, z powodu braku daty, Rostafiński napisał prawdopodobnie na podstawie stempla pocztowego: „z Przemyśla, ale jest w Tarnopolu, $\frac{10}{83}$ ”¹¹. Boberski wyjaśnia w nim wątpliwości Rostafińskiego, m.in. „mietlica używana na miotły i siana po ogrodach nie jest trawą (*Agrostis*) lecz jedna z lebiodowatych *Kochia*. Kasza z żyta młodego używana na prażmo w okolicach Przemyśla zowie się „nowe krupy”, a „materynka” [...] jest to najpewniej rodzaj macierzanki [...]”. Poleca okolice Baligrodu, jako region o bogatych tradycjach barwierskich, gdzie „farbuje lud bardzo piękne przepaski”.

Kilka dni później Boberski napisał na papierze ozdobionym pięknym monogramem autora następny list (Tarnopol, 16 XI 1883 r.). Informuje w nim, że od kilku lat zajmuje się porostami, chciałby je oznaczyć i prosi autora ankiety o odpowiednie dzieła, którymi mógłby się posłużyć.

Ostatni z zachowanych listów również nie ma daty, uzupełnił ją ołówkiem Rostafiński ($\frac{25}{12}$ 83). Boberski dziękuje mu „za łaskawie przysłany upominek”. W dalszej części informuje o otrzymaniu żądanych informacji od swych uczniów ze Skoryk, Kopyczyniec i Iwankowa.

Brak ostatniego, szóstego listu nie pozwala stwierdzić, czy Rostafiński otrzymał obiecane informacje dotyczące barwierstwa w Baligrodzie i rejonach naddniestrzańskich.

Tytus Chałubiński swą działalność naukową rozpoczął od botaniki, by wkrótce poświęcić się medycynie. Do nauki o roślinach powrócił po usunięciu go w 1871 r. z Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego⁴². W czasie gdy Rostafiński ogłosił swą ankietę, mieszkał już w Zakopanem. Niestety, nie zachował się jego oryginalny list, a jedynie krótka notatka sporządzona ręką Rostafińskiego⁴³. Według katalogów dane dotyczyć miały Galicji, trudno to jednak stwierdzić ze względu na prawie nieczytelne pismo.

Józef Roman Chociszewski był pisarzem, wydawcą i popularyzatorem przyrody. Redagował gazety i czasopisma w Cieszynie, Chełmie, Poznaniu, Inowrocławiu i Gnieźnie⁴⁴. Swój jedyny list do Rostafińskiego napisał w Poznaniu dnia 8 I 1884 r. Na wstępie prosi o przysłanie większej liczby odbitek kwestionariusza. Sam nie może odpowiedzieć, ponieważ, jak twierdzi, mieszkał cały czas w mieście; pomimo to, jednak podaje kilka nazw roślin.

Władysław Dybowski był zoologiem i florystą. Studiował na uniwersytecie w Dorpacie, gdzie pracował również po zakończeniu studiów. Tam w 1876 r. został docentem prywatnym i wykładał paleontologię. Po dwóch latach, z powodu pogarszającego się stanu zdrowia musiał zrezygnować z pracy w uniwersytecie i objął dzierżawę małego majątku Niańków w powiecie nowogrodzkim⁴⁵. Z tej miejscowości korespondował też z Rostafińskim. Według katalogów autor ankiety otrzymał od niego aż 8 listów, z których zachowało się 5.

Z pierwszego listu (Niańków, 27 VII 1883 r.) wynika, że Dybowski otrzymał od Rostafińskiego prośbę o zbieranie interesujących go materiałów związanych nie tylko z ankietą. W dalszej części listu jego autor interesuje się losami swej przesyłki dla Adriana Baranieckiego (1828–1891), założyciela Muzeum Techniczno-Przemysłowego w Krakowie, informuje, że zbiera dla niego próbki rozmaitych tkanin, oraz prosi o potwierdzenie listowne gdy tylko paczka nadejdzie. W zakończeniu oferuje Rostafińskiemu dostarczenie roślin: „Może P. Profesor potrzebuje jakich roślin z kraju naszego? proszę zawiadomić, a dostarczę Mu co tylko zechce” (Rys. 3).

Znajdującym się
 przesyłki
 dla
 Adria
 Baranieckiego
 (1828-1891),
 założyciela
 Muzeum
 Techniczno-Przemysłowego
 w Krakowie,
 informuje, że
 zbiera dla
 niego próbki
 rozmaitych
 tkanin, oraz
 prosi o potwierdzenie
 listowne
 gdy tylko
 paczka
 nadejdzie.
 W zakończeniu
 oferuje Rostafińskiemu
 dostarczenie
 roślin: „Może
 P. Profesor
 potrzebuje
 jakich roślin
 z kraju
 naszego? proszę
 zawiadomić,
 a dostarczę
 Mu co tylko
 zechce.”

Niańków
 dn. 27/VII 83r.

Rys. 3. Podpis Władysława Dybowskiego (fragment listu, Niańków, 27 VII 1883 r.)

Z drugiego listu z dnia 1 VIII 1883 r. przetrwały tylko odpowiedzi na pytania 1–38 *Odezwy* zamieszczonej w „Czasie”⁴⁶. Dane dotyczą rejonu nowogrodz-

kiego i mińskiego, gdzie mieszkała ludność polska i białoruska, stąd podawane przez Dybowskiego nazwy roślin są w obu językach, niekiedy również po rosyjsku, np. (pytanie 13) „kartofle = kartopli, bulba”, (pytanie 19) „Buraki, ćwikła („świokła”) nazywają czerwone (szkarłatne) buraki”.

Z następnego listu [Niańków, 31 VIII 1883 r.] zachowały się również tylko interesujące Rostafińskiego dane. Są to dwa spisy zatytułowane: *No 1 Nazwy roślin (w narz. białoruskim) Gub. Mińska*, oraz *No 2 Użytek niektórych roślin*. Pierwszy z nich to słowniczek nazw gatunkowych łacińsko-białoruski obejmujący 70 pozycji, np. „Chelid. majus = Cyndaleja”, „Hyper. perfor. = Car-zielja”, czy też „Viol. tricol. = brat z siostrą”. Na zakończenie Dybowski zapewnia: „Jeżeli będzie pożytecznym dalej zbierać będę. Odpowiedzi przyszlę w swoim czasie”. Drugi z nich podaje 20 ludowych nazw roślin i potraw oraz sposoby ich przyrządzania, np.: „9) Kartoplanik. Zieleninę od kartofli (nacina) krążają, gotują i robią zupę zimną (chałodnik)”, „10) Kanopli = Ziarno tłuką rozprowadzają wodą i używają jako postne mleko, na zabiąłę zupy. Tłuczone mieszają do kaszy z kartofel i jedzą na zimno (komy)”.

W liście z 13 IX 1883 r. [Niańków ?] informuje Rostafińskiego, że ma już dla niego przedmioty, o które być może był proszony i przykładowo wymienia cztery z nich: chodaki, koszyczek, fujarka, tokaj. Ze słów listu wynika również, że Rostafiński poszukiwał dzieł Stanisława Bonifacego Jundziłła (1761–1847). W tym miejscu warto dodać, że w ankiecie wzięła udział Maria Jundziłł, córka Józefa Jundziłła (1794–1877) (list nie zachował się), która w 1884 r. przekazała cały księgozbiór i zielnik swego ojca Akademii Umiejętności w Krakowie⁴⁷. Darowizna zawierała również poszukiwane przez Rostafińskiego dzieła S.B. Jundziłła⁴⁸.

Brak nowoczesnej flory uniemożliwił Dybowskiemu udzielać precyzyjnych odpowiedzi na pytania Rostafińskiego, o czym donosi: „Jakich nasion Szanowny Profesor potrzebuje, nie mogę się zorientować, bo w bibliotece mojej oprócz Wagi i J. Jundziłła, nic nówszego z rzeczy krajowych nie mam”. W dalszym ciągu listu zapewnia o gotowości spełnienia następnych próśb Rostafińskiego, oraz chce wiedzieć, czy wszelkie wyroby ludowe z drewna są potrzebne autorowi ankiety.

Następny list Dybowski pisze już dzień później (Niańków, 14 IX 1883 r.; chyba, że jest to data według kalendarza juliańskiego). Są to odpowiedzi w punktach na pismo Rostafińskiego z dnia 20 VIII. Dane dotyczą uprawy i zastosowania takich roślin, jak: mak, rzepa, burak, barszcz, piorunowiec, *Inula helenium*, kmin, kapusta, śliwa, *Heracleum*, np.: „Piorunowiec (Hrymotnik) = *Trifolium arvense* (Kotki). Święcone ziele zachowają w szczeliny ściany, lub za ramy obrazu, ma to strzec od piorunów”. Na koniec zapowiada wysłanie części żądanych przez Rostafińskiego przedmiotów, oraz prosi, by mu przysłał „rejestr wszystkiego tego, co Mu jest potrzeba”.

Ostatni z zachowanych listów pochodzi z 16 X 1883 r. (Niańków). Był

zapewne dołączony do większej przesyłki, ponieważ zawiera cztery dyspozycje dotyczące jej zawartości: „1) Wszystkie nasiona dla Prof. Dra Rostafińskiego. 2). Czaszka dla Prof. Kopernickiego; jest to czaszka z majątku Horodeczna [?] wykopana razem z branzoletką, którą uprzednio posłałem. 3). Resztę wyrobów Prof. Rostafiński zatrzyma dla siebie, lub odda Panu Baranieckiemu. 4). Guziki i 3 grosze z roku 1840 do zbiorów archeolog. i numizmatycznych”. List kończy prośbą, by po jego otrzymaniu, przesłać mu potwierdzenie odbioru. Do listu dołączony jest spis 17 pozycji przesyłanych Rostafińskiemu przedmiotów, wśród których są zarówno nasiona (m.in. soczewicy, maku, pszenicy, żyta), jak i wyroby ludowe z drewna (m.in. 2 figurki, chodaki). Na oddzielnej kartce podane są informacje dotyczące różnych sposobów farbowania przy użyciu roślin. W ostatnim zdaniu Dybowski obiecuje, że przyśle Baranieckiemu kilka pisanek na Wielkanoc.

Roman Gutwiński w 1882 r. ukończył Uniwersytet Jagielloński i przez następne trzy lata był asystentem w katedrze botaniki UJ u Józefa Rostafińskiego. W późniejszym czasie stał się współtwórcą polskiej algologii⁴⁹. Odpowiedź Gutwińskiego na ankietę dotyczy miasteczka Dębowiec i jest jedyną zachowaną częścią jego listu (data 3 IX 1883 — pisana ołówkiem przez Rostafińskiego, a autorstwo listu ustalone zostało na podstawie katalogu korespondentów). Informacje dotyczą nazw roślin, danych siedliskowych, np.: „orkisz [...] potrzebuje pola tłustego”, zastosowania kulinarnego, np.: „Kucmerkę znają powszechnie. Rośnie między zbożem a podczas głodowych lat gotowano korzeń tej trawy na jarzynę”, oraz leczniczego, np.: „Liście czarnej olszy przykładają na miejsca spuchnięte skutkiem róży”.

Adam Kubaszewski był ogrodnikiem dendrologiem. Od 1876 r. aż do śmierci pracował w majątku Jana Działyńskiego w Gołuchowie, gdzie założył arboretum⁵⁰. W odpowiedzi na ankietę przesłał cztery listy. Pierwszy z nich (Gołuchów, 26 VIII 1883 r.) zawiera dane uzyskane od ludzi zatrudnionych w gołuchowskim parku, dołącza również „niejedno z własnego doświadczenia”. Odpowiedzi te spisane są oddzielnie (4 strony), niekiedy obok nazw ludowych podane są również — łacińskie.

W następnym liście (Gołuchów/Bogusław, 18 IX 1883 r.) Kubaszewski pisze: „przesyłając po kilka kłosów pszenicy jarej oraz śmigi (*Lolium temulentum*) ubolewam, że [...] mimo usiłowań w odszukaniu rzezonego „Kołowrotka” służyć nim nie mogę. Roślina ta swego czasu — podług opowieści — bujnie występowała dziko rosnąc po ogrodach miejskich w Pleszewie najwięcej zbliżając się podobieństwem do tataraki, z tą różnicą, że prosta łodyżka nie tak wysoko wyrastała w kolorze zielonym, kiedy u tataraki takowe przybierają koloru czerwonego, liść natomiast tłuszcieszy (grubszy) — co zapewne powodowało do użycia na „jarmuż” — kwiatki blade niebieskie”. W dalszej części listu podaje trochę wiadomości dotyczących „arkiszu”, „borówia”, „chyczki, chycki” i „nygusa”.

„Kołowrotek”, mimo powyższych wyjaśnień, nadal bardzo interesował Rostafińskiego, bowiem trzeci list Kubaszewskiego (Gołuchów, 11 X 1883 r.) jest w całości poświęcony tej roślinie. Na podstawie uzyskanych informacji oraz załączonego rysunku Rostafiński zidentyfikował gatunek — był to rdest zaroślowy *Polygonum dumetorum* L.

Ostatni list został napisany przez Kubaszewskiego z Gołuchowa w dniu 20 II 1884 r. Wynika z niego, że pod koniec 1883 r. Rostafiński przesłał mu egzemplarze *Odezwy*, które on rozesłał wśród znajomych, oraz odbitkę artykułu *Jechać czy nie jechać w Tatry?*⁵¹ Zawarte w liście informacje są obszernie, dotyczą wielu roślin, Kubaszewski często podaje ich nazwy łacińskie.

Zygmunt Morawski był nauczycielem przyrody i matematyki. W latach 1879–87 wydawał i redagował dwutygodnik „Przyrodnik” wychodzący w Tarnowie. Interesował się zoologią oraz ludowymi wierzeniami związanymi z roślinami i zwierzętami⁵². Odpowiadając na ankietę przesłał tylko jeden list (Tarnów, 26 VIII 1883 r.), w którym podaje odpowiedzi z jego rodzinnego miasta — Brzeżan. Wynika z nich, że np.: „Ludność uboższa miejska jada kaszę jaglaną w sposób zwyczajny ugotowaną, a przez całe lato skójkę stawową cz.[yli] szczeżuję wielką (*Anodonta cygnea*) gotowaną i „pszonem” zasypaną”. Czasem oprócz nazw ludowych podaje również — łacińskie. Na pytania odpowiada na podstawie własnych doświadczeń, na co wskazuje zakończenie jednej z odpowiedzi: „przynajmniej było tak za mojego tam pobytu do 1869”.

Maria Twardowska ukończyła Wyższe Kursy dla Kobiet (później im. A. Baranieckiego) w Krakowie, pobierała ponadto prywatne lekcje botaniki u Edwarda Janczewskiego (1846–1918). Po powrocie na Litwę badała tamtejszą florę⁵³. Jej korespondencja z Rostafińskim związana z ankietą została już wcześniej opracowana⁵⁴.

Rezultaty, wykorzystanie

Za pośrednictwem ankiety Rostafiński otrzymał niezmiernie bogaty materiał informacyjny, dotyczący: ludowego nazewnictwa roślin, sposobów i historii ich uprawy, rozpowszechnienia poszczególnych gatunków, oraz zwyczajów i wierzeń z nimi związanych. Danych tych nigdy w całości nie wykorzystał, natomiast w jego dorobku naukowym spotkać można kilkakrotnie wzmianki o ankiecie.

Po raz pierwszy na otrzymane dane powołuje się Rostafiński w rozprawie o kucmerce⁵⁵, gdzie pisze, że na pytanie dotyczące znajomości nazwy tej rośliny przesłano tylko negatywne odpowiedzi z dwoma wyjątkami, a otrzymane okazy roślin pozwoliły stwierdzić, że pod tą nazwą krył się gatunek rodzimy — *Stachys palustris* L.⁵⁶ Te same dane zawiera popularny artykuł o kucmerce zamieszczony w „Niwie”⁵⁷, oraz we „Wszechświecie”⁵⁸

Na VI Zjeździe Lekarzy i Przyrodników Polskich w Krakowie w 1891 r.

Rostafiński wygłosił referat o pochodzeniu dyni, w którym informował, że na podstawie zebranych nasion uprawianych w Polsce dyni stwierdził, że jest to *Cucurbita maxima* Duch., a tylko na Ukrainie w jednym przypadku — *C. pepo* L., znana tam pod nazwą tarakucza⁵⁹. Dane te z całą pewnością uzyskał z odpowiedzi na swą ankietę.

Cztery lata później ukazała się jego praca pt. *Zielnik czarodziejski to jest zbiór przesądów o roślinach*⁶⁰, która powstała na podstawie danych zawartych w polskiej literaturze botanicznej. We wstępie Rostafiński informuje o rozpoczęciu w 1883 r. zbierania materiałów do historii uprawy roślin w Polsce.

W 1899 r. wydał Rostafiński rozprawę o maku⁶¹, oraz jej wersję popularną w „Wszzechświecie”⁶². W pierwszej z nich powołuje się na dane Marii Twardowskiej z Weleśnicy oraz na otrzymane od niej nasiona maku. W drugiej natomiast, oprócz informacji dotyczących tej rośliny, jest również akapit poświęcony ankiecie i jej uczestnikom, w którym Rostafiński dość enigmatycznie pisze o trudnościach przy opracowywaniu otrzymanych danych i wynikających stąd opóźnieniach, informuje, że drukuje już *Materiały źródłowe do słownictwa przyrodniczego wieków średnich w Polsce*, których opracowanie będzie nosić tytuł *O wiedzy przyrodniczej w Polsce wieków średnich*. Podaje również pięć pytań dotyczących maku, jego nazw, uprawy, zastosowania w życiu codziennym, oraz zwyczajów i obrzędów, w których jest używany⁶³.

Rok później wydana została zapowiadana⁶⁴ *Średniowieczna historia naturalna*⁶⁵. We wstępie do I tomu czytamy: „W roku 1883 zacząłem też wydawać *Odezwę do niebotaników o zbieraniu nazw roślinnych*. Skutek przeszedł najsmielsze nawet oczekiwania, dostałem bowiem około 1000 korespondencji, między nimi niektóre tak obszerne, jakby małe, miejscowe monografie na zadany temat”. Po czym Rostafiński zapowiada, że posłużą one do napisania książki; dodaje również, że wiele uzyskanych danych wykorzystał do niniejszego dzieła. Następnie opisuje trudności w opracowaniu korespondencji: „Przez półtora roku blisko od rana do nocy byłem wówczas prawie ciągle zajęty odpisywaniem na listy i prośbami o różne wyjaśnienia. Zebrałem też za pośrednictwem moich korespondentów nasiona wielu roślin przez lud hodowanych, które przez dwa lata wysiewałem w ogrodzie botanicznym i porównywałem. W ten sposób nie jedna zagadka została stanowczo rozwiązana”⁶⁶. Pośrednio na wyniki ankiety wskazują uwagi Rostafińskiego w komentarzach do nazw poszczególnych gatunków, gdzie pisze, że dana nazwa stosowana jest to dnia dzisiejszego, np. na stronach 125, 133, 255, 318.

W 1916 r. ukazała się rozprawa *O nazwach oraz użytkach ćwikły, buraków i barszczu*⁶⁷, w której rozdział VI pt. *Ludowe nazwy ćwikły i buraków* powstał na podstawie danych uzyskanych w ankiecie, co Rostafiński wyraźnie zaznacza⁶⁸. Nazwy podane są dzielnicami (Prusy Królewskie i wschodnie Mazury, Wielkie Księstwo Poznańskie, itd.), a w ich obrębie — alfabetycznie; przy każdej — jest wyjaśnienie jej znaczenia (nać buraka, nasienie, itp.) oraz numer⁶⁹. Autor

w rozprawie jeszcze kilkakrotnie powołuje się na dane uzyskane w ankiecie, gdy stwierdza fakt używania danej nazwy lub istnienia jeszcze zwyczajów ludowych związanych z roślinami⁷⁰.

Z powyższego zestawienia widać, że dane uzyskane za pomocą ankiety nigdy nie zostały w całości opracowane, nie powstała również synteza dziejów upraw roślin w Polsce, zapowiadana m.in. we wstępie do III wydania kwestionariusza *Odezwy*⁷¹: „zbierając od dość dawna materiały do historii hodowli i użytków roślin w Polsce od najdawniejszych czasów, posunąłem pracę tak daleko, iż niedługo przystąpię do jej spisania [...]”. Z pewnością było wiele przyczyn, które stały na przeszkodzie powstania zapowiadanej pracy; obecnie można się ich tylko domyślać: bardzo szerokie zainteresowania botaniczne, historyczne, historyczno-botaniczne, językoznawcze i inne, niezmiernie czasochłonne badania źródłowe z tego zakresu, wreszcie obowiązki zawodowe (wykłady uniwersyteckie, dyrektura Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego) i społeczne (wykłady na Wyższych Kursach dla Kobiet im. A. Baranieckiego, członkostwo Akademii Umiejętności i innych towarzystw naukowych). Przypuszczać jednak należy, że główna przyczyna tkwiła w samej konstrukcji ankiety, jej obszerności, wieloznaczności, w doborze pytań kwestionariusza; ponadto ogromna ilość informacji uzyskanych tą drogą, zarówno zbyt różnorodnych, jak i za mało ścisłych, uniemożliwiła zużytkowanie ich w całości do zaplanowanej pracy.

Ze względu na wykorzystanie wyników ankiety, dorobek naukowy Rostafińskiego można podzielić na dwa okresy. Pierwszy — od jej ogłoszenia w 1883 r. do ukazania się *Średniowiecznej historii naturalnej*⁷² w 1900 r. W ciągu tych 17 lat Rostafiński powołuje się na uzyskane dane co najmniej w ośmiu publikacjach, kilkakrotnie zapowiadając ich opracowanie, drukuje nawet dodatkowe pytania⁷³.

W drugim okresie (po 1900 r.) już tylko w jednej pracy wykorzystuje otrzymane informacje. Sądzić zatem należy, że w miarę zdobywania doświadczenia, plany opracowania ankiety stawały się coraz bardziej nierealne, natomiast po roku 1900 zostały całkowicie zarzucone. Ślady tej ewolucji można znaleźć w rozprawie *Wpływ przeżyć chłopięcych Mickiewicza [...]*⁷⁴, w której autor zachęca do opracowania „święcenia ziół na Matkę Boską Zielną i wianków na Boże Ciało”. Podaje też sposób zebrania danych oraz późniejszego ich opracowania, a w zakończeniu, być może na podstawie własnych doświadczeń i przemyśleń, pisze: „Zestawienie tych materiałów bez względu na szczepowe różnice nie tylko nie prowadzi do celu, ale raczej na manowce”⁷⁵, czego chcąc uniknąć nigdy nie opracował i nie wydał w całości danych uzyskanych w ankiecie.

Aneks I

Najobszerniejsza wersja (B) kwestionariusza ankiety

Odezwa do niebotaników o zbieranie ludowych nazw roślin.

(Wydanie czwarte).

Zbieram od dość dawna materiały, do historii hodowli i użytków roślin w Polsce, od najdawniejszych czasów. Jestto rzecz pozostająca w ścisłym związku z historią naszej cywilizacji, a więc, obchodząca całe społeczeństwo. Dlatego odwołuję się z prośbą do wszystkich ludzi, których przeszłość nasza żywo obchodzi, z prośbą o dostarczenie mi, choćby w ciągu przyszłego roku, odpowiedzi, na następujące, szczegółowo sformułowane pytania:

I. Zboża.

- 1) Czy pszenica bywa gdzie w kraju odmiennie nazywana (żyto?), jakie odmiany są uprawiane?
- 2) Czy żyto bywa też nazywane reż, chociażby w śladach takich, jak mąka i chleb rżany, czy jeszcze odmiennie i jak? Jakie odmiany są uprawiane? Czy lud suszy niedojrzałe kłosa żytnie na prażmo, albo jak to inaczej nazywa np. nowa kasza, prażucha?
- 3) Czy uprawia się gdzie orkisz, w jakim celu i na jak wielkich przestrzeniach, czy bywa może nazywany szpelta, płoskur, gołka? Proszę o kłosa dojrzały.
- 4) Czy znana jest starym ludziom, chociażby z tradycji nazwa zboża samopsza? Proszę o kłosa dojrzały.
- 5) Czy nasienie prosa bywa nazywane pszono; gdzie lud używa dziś jeszcze jako zwykłego pokarmu jagieł?
- 6) Czy uprawia się gdzie ber, czy lud zbiera nasienie z dzikiego bru i w ogóle nasiona traw, dziko rosnących, na pokarm (kaszę), szczególnie zaś
- 7) manny, mielca czy stokłosa lub odmiennie nazywanej trawy; w jakich ilościach, czy je sam zużywa, czy przynosi na targ do miasteczek?
- 8) Czy gdzie uprawia się bób lub soczewica i czy ich odmiennie nie nazywają?
- 9) Jakie odmiany grochu są uprawiane, czy hoduje się koniczynę, wykę, lucernę, sporek, esparcetę, czy inne pastewne i jak je lud zwie inaczej?
- 10) Czy bywa gdzie u nas uprawiana rzeczywiście gryka, a nie tatarka (owoc pierwszej jest na krawędziach gładki, drugiej zaś drobno ząbkowany)? Proszę o nasiona wszystkich odmian z odpowiednimi nazwami.
- 11) Owies, jęczmień, kukurudza, nazwy ich różnych odmian. Jeżeli gdzie znana jest ludowi odmiana jęczmienia ryś, proszę o jego kłosa. Czy i jakie kasze i pęczaki bywają z nich wyrabiane?

II. Warzywa.

- 12) Co lud uprawia na swój użytek z warzyw, prócz ziemniaków; co z tego przechowuje na zimę i w jakim stanie? Czy suszy np. karpiele, marchew albo

rzepę, czy kwasi kapustę czy też ją dołuje przypiekana? Jak przyprawia te warzywa i jakie z nich robi zupy?

13) Nazwy kartofli i ich odmian w danej okolicy, oraz kiedy je zaczęto powszechnie uprawiać w danej okolicy? (wypytać o to starszków, którzy też powiedzą, jak się nazywały dawne odmiany dziś już może zaniedbane).

14) Brukiew, kwaki czy karpiele, albo jeszcze inaczej?

15) Brzoskiew albo jarmuż, 16) Pasternak, pietruszka, chrzan, 17) Marchew, biała czy żółta, 18) Rzepa — czy uprawiane i pod jaką nazwą?

19) Ćwikła czy burak, czy są używane i czy nie mają odmiennych nazw?

20) Czy w pańskich warzywnikach uprawiają gdzie karczochy, kardy, jakie odmienne kapusty (jarmuż, kalarepa, brokoli, kalafior), lub jeszcze inne warzywa, np. rapunkuly albo salsifie?

21) Czy znana jest ludowi, choćby z tradycji, nazwa kucmerki albo słodyczki?

22) Cebula, szczypiórek, czosnek, łuk, płodzist, czy nazwy te są znane, czy zamiast nich używane są odmienne?

III. Zieleniny.

23) W ogóle, czy z nadejściem wiosny, zwłaszcza w głodne lata, zbiera lud zioła na pokarm lub zupę i jakie?

24) Czy znane są nazwy: odrośle podczos, potraw (nie w znaczeniu drugiego pokosu siana) i co one oznaczają?

25) Pokrzywka, żegawka; kurdybanek inaczej bluszczyk, czy używane i pod jaką nazwą?

26) Szczaw inaczej zajęcza kapusta, 27) barszcz (roślina), 28) gir albo girz, 29) łopian, łopuch, 30) opich, mrzyk, myrsik albo mistrzownik, 31) mira albo mirnik czy znane ludowi i w jakim celu używane?

32) Czy się używają i znane są z nazwiska śniatka, śnitka, śniedek, śniadek, lub podobnie (mogą być trzy odmienne rośliny)?

33) Boże drzewko, smażone w maśle lub inne rośliny podobnie przyprawiane?

34) Sałaty i zioła na surowo i jakie?

35) Z tem łączy się kwestya, z czego lud sporządza zupy, które nazywa barszczem, żurem, oraz kwaszeniną, kwasem, chołodcem? Oraz jakie zupy czy potrawy musi lud mieć na wilią i wesele, jak się nazywają i z czego są przyrządzane? W ogóle nazwy potraw ludowych.

IV. Owoce.

36) Czy hoduje się gdzie tykwa z białymi kwiatami i czy pod taką nazwą?

37) Bania. Owoc jadalny, niearomatyczny z żółtymi nasionami. Pod tą nazwą bania i innymi jak: dynia, malon, korbał, harbus, jarmuż, ukrywają się dwie podobne rośliny z dwu różnych części świata pochodzące. Czy lud zna jedną czy dwie, jak je nazywa i odróżnia z owocu. Proszę o przysłanie po kilka nasion obydwu pod właściwymi ludowymi nazwami.

38) Melon (owoc jadalny, aromatyczny z żółtymi nasionami) i arbuz (owoc jadalny, niearomatyczny z czarnymi nasionami) czy w danej okolicy i pod jaką nazwą hodowane?

- 39) Czy ogurki nie mają gdzie odmiennej nazwy?
- 40) Grusze. Obchodzą mnie tylko tak liche, starodawne gatunki, że je tylko lud jada albo nie wybredni. Czy znane są z nazwiska: brzuchacze, ceglówki, dawidki, gdule, jakubówki, kapustnice, koniakówki, kościanki, kluniackie, małgorzatki, mączatki, miodówki, muszkatułki, owsianki, pigłówki, przycierpki, rzepnice, rychlatki, sadłówki, szlachcianki, wodzianki, zimówki, zimostradki? Jakie inne nazwy znane?
- 41) Jabłka: Aporty, deporty czy oporty, biskupie, balsamki, cyganki, świętojanki, jestonki, kwasówki, maryjki, magdalenki, miodówki, pierzgnięta, różanki, rychlaki, windyczki, węglanki lub inne i jakie?
- 42) Śliwy: Kobyły, marunki, morawki, lubaszki, głubki lub inne i jakie, w jakich pestka przyrosła do mięsa, w jakich nie, oraz jakiej są barwy?
- 43) Wiśnie, trześnie, czeremchy, co w danym miejscu oznaczają się temi nazwami?
- 44) Czy znaną jest jeszcze ludowi nazwa dracz dla krzewu powszechnie berberyssem nazywanego? Jakie jagody lud zbiera, zna i pod jaką nazwą sobie właściwą a mianowicie: a) Owoce złożenia malin. Owoc różowy (malina); owoc ciemnogrnatowy, lśniący lub pokryty „farbą”, jak na węgierkach, (jeżyna i ostrężyna). b) Porzeczki czerwone i czarne o liściach śmierdzących. c) Agrest. d) Poziemki. e) Małe krzewinki leśne o liściach lśniących, całych, z jagodami kulistymi czerwonymi (brusznice, kamionki) lub czarnymi (borówki i łohynie albo pijanice). f) Z jagodami podłużnymi żórawiny, dereń. Czy inaczej?
- V. Kwietnik.
- 45) Co lud w ogóle hoduje w ogródkach, co prócz wyliczonych pod 46–51 i w jakim celu?
- 46) Czy znaną mu jest nazwa krokosz i do czego to ziele używa?
- 47) Czy hoduje gdzie jeszcze cyprys ziele?
- 48) Czy hoduje jako ozdobne: nogiet, nogietek, nogietka (kwiaty złożenia astrów, żółto-pomarańczowe z liściem niepodzielnym); karfioly, karfijały, śmierdziuszki, turki (kwiaty złożenia pełnych goździków albo maleńkich georginij, żółte lub brązowe o liściach lśniących i pierzasto podzielonych); podobne im z zapachu szarańcze o kwiatach płaskich złożenia astrów; piwonie; ślasy (jakie); malwy; słonecznik; stokrótka; róże; tojad, omieg, omiak, gołąbki; orlik, cynowód, rymszyna, słodyczka; sroczki, brunatki, liściowiec, żabionki; fasole (bon, szablak), z czerwonym i białym kwiatem czy o strąkach gładkich czy szorstkawych na powierzchni? i jak je nazywa odmiennie? Co prócz tego?
- 49) Czy hoduje oman; rutę, rutkę; boże drzewko; wrotycz; dzięgiel, litwór; lubczyk, lubczek; lawendę, lewandę; majeranek, marjanek; cząbr, cząber; józefek, izop; marunę, marunkę; miętę; szałwię; rumianek; lebidokę; bobek; barwinek; czy te rośliny uprawiane są też w pańskich ogrodach?
- 50) Czy hoduje czarnuszkę, kolendrę, koper, koperek, anyż, kmin; czy te rośliny są uprawiane w pańskich ogrodach?
- 51) Czy lud uprawia gdzie na sprzedaż w większej ilości koper, anyż, fanku?

VI. Włókna, plecionki, puch.

52) Czy w danej okolicy uprawia lud na przędziwo len czy konopie?

53) Jak nazywa odmiany lnu: praglec, przędziec, patruch, przyszczek, samosiej, czy słowień, młócek, głuch czy jeszcze odmiennie? Proszę po kilka ziarek nasion z każdej odmiany.

54) Czy konopie sadzi nie dla włókna, ale tylko między jarzyną, jako ochronę jej od gąsienic?

55) Czy używa rogoży, pałek, sitowia na plecionki i jakie?

56) Czy używa gdzie lipowego albo więzowego łyka na chodaki, lub czy istnieje tradycja, że zesze pokolenie jeszcze w takich chodziło?

57) Czy lud zbiera gdzie puch z pałek wodnych (rogoża, szuwar) na poduszki?

VII. Olej.

58) Czy lud do postnej omasty kupuje olej, czy go sam wytłacza i z czego? Len, konopie, mak (szary czy biały), słonecznik, rzepak. Albo przynajmniej z tradycji jak niegdyś bywało?

VIII. Barwidła.

59) Czy lud barwi sam przędzę lnianą czy konopną oraz wełnę lub skóry, jak nazywa rośliny w tym celu używane i jakie one dają barwy? Proszę o okazy.

60) Czem barwią się pisanki czyli wielkanocne jaja?

61) Czy zbiera się gdzie jeszcze czerwiec polski i pod jakimi roślinami?

IX. Środki.

62) Jakie zioła zbiera lud na wianeczki poświęcone na Boże Ciało? Jakie wsadza w strzechę w wilję św. Jana lub Zielone Świątki? Do czego tych ziół używa?

63) Jakie zioła zbiera lud na tak zwane ziele, które się święci 15 Sierpnia? Wypisać wszystkie i dowiedzieć się czy lud zbiera je na miedzach, i czy ma np. zwyczaj zbierać je na 7 czy 9 miedzach. Do czego tych ziół używa?

64) Jakie zioła używa lud na lek dla siebie?

65) Jakie i pod jaką nazwą przynosi do aptek na sprzedaż?

66) Jakie zioła są środkami zabobonnymi lub czarodziejskimi ludu np. lubczyk, nasieźrzał lub inne, jak je lud używa? Uwaga. Proszę zasuszyć choć po listku roślin tego działu (a jeśli łaska i z 48 i 49) dla dokładnego oznaczenia o co chodzi. Co do 62 i 63, trzeba je otrzymać od ludu przed ich poświęceniem, bo święconych przez poszanowanie lud nie da. Co do 66, wydobyć trudno bez zyskania zaufania ludu, lepiej nie poruszać, nie otrzymawszy wpieryw 62 i 63, bo inaczej i tej wskazówki odmówią.

X. Grzyby.

67) Jak lud nazywa grzyby, które zbiera na pokarm?

68) Jak lud nazywa trujące grzyby?

XI. Drewno.

69) Jakich drzew i krzewów używa lud na sprzęty i naczynia domowe.

70) Jak nazywa krzewy i drzewa miejscowe?

Niech się nikt nie przestrasza i nie zraża taką ilością pytań; wprawdzie

wyczerpujące odpowiedzi byłyby mi bardzo pożądane, ale z równą wdzięcznością przyjmę wiadomości choćby najdrobniejsze, wyjaśniające jedną lub kilka tylko postawionych kwestyj. Bardzo często się zdarza, że nazwa jakaś powszechnie w okolicy jest znana, stąd przypuszcza każdy, że niegodna wzmianki, tymczasem w rzeczywistości o kilka mil dalej już nic o niej nie wiedzą, a tem mniej ją wiedzieć mogą, a takie miejscowe nazwy czy użytki są nieraz prastarym, zresztą wszędzie zaniedbanym zwyczajem i mogą nie jedną historycznie ciemną sprawę wyjaśnić.

Mogłem też nie jedno ściśle do rzeczy należące w niniejszej *Odezwy* przez zapomnienie czy nieznanomość miejscowych stosunków opuścić. Na zwrócenie pod tym względem uwagi i poruszenie wszelkich kwestyj, mogących się w granicach *Odezwy* mieścić, najuprzejmiej upraszam.

Upraszam też wiekowych ludzi, którzy z tradycyi pamiętają niebawale już dziś rzeczy, aby raczyli pomóc mi swą wiedzą, przedewszystkiem, kiedy lud zaczął w danej okolicy ogólnie uprawiać ziemniaki na pokarm i czem się lud przedtem żywił?

Sposób zebrania odpowiedzi na pytania tej *Odezwy* jest bardzo prosty. Dość wezwać starszą jaką kobietę, zwłaszcza taką, która we wsi jest znana z tego, że zna i zbiera zioła i wypytać ją w porządku *Odezwy*, stawiając pytania *Odezwy*, nieraz kilkakrotnie, w coraz różnej formie, bo może pierwsze nie od razu będzie zrozumiałe, następnie zaś po upływie pewnego czasu dopełniać innych. Dopytywać się tych samych nawet kilkakrotnie, bo zwykle ostatnie krople mleka są najtłustsze. Przytem zaznaczam, że pragnąłbym mieć nazwy roślin podane w właściwem ludowemu brzmieniu nie przemienionem na piśmienny język, bo o nie najwięcej mi chodzi.

Upraszalbym o pomieszczenie w odpowiedziach wszystkich numerów *Odezwy*. Jeżeli jakaś rzecz nieznaną w okolicy, proszę po odpowiednim numerze położyć: nie, jeśli zaś nie dała się zbadać: nie wiem. Wreszcie jeśli łaska, prosiłbym o spisanie odpowiedzi tylko po jednej stronie papieru, ułatwi to bardzo zestawienie całego materiału.

Zbyteczną zdaje się rzeczą wspomnieć, że wszystkim, którzy zechcą pracę mi poprawić, we wstępie imiennie podziękuję.

Kraków, we wrześniu 1883.

Dr. Józef Rostafiński, Profesor Wszechnicy Jagiellońskiej, Członek Akad. Umiej.

Karmelicka 29.

Proszę koniecznie o adres, bo nieraz pewne szczegóły wymagają powtórnego porozumienia. Upraszam o rozszerzanie tej *Odezwy* pomiędzy wszystkiemi osobami mającemi styczność z ludem jak ziemianie, kapłani, nauczyciele, lekarze, aptekarze; kto by chciał rozdawać a nie miał egzemplarzy, niech raczy mnie zawiadomić, a zaraz wyśle żadaną ilość. O nasiona orkiszu, rysia, odmian grochu, gryki i tatarski, bani i lnu, hodowanych w danem miejscu, proszę przed 1 Marca 1884 r. można je przysyłać w liście.

W drukarni „Czasu” w Krakowie — Nakładem Autora.

Aneks II

Bibliografia kwestionariuszy ankiety,
w nawiasach kwadratowych — wersja pytań

1. „Czas”, nr 157 (Kraków, 14 VII 1883), s. 2–3: *Odezwa* [A]
2. „Czasopismo Towarzystwa Aptekarskiego”, R XII, nr 16 (Lwów, 15 VIII 1883), s. 263–165: *Odezwa w sprawie zbierania materyjalów do historyi hodowli i użytku roślin* [A]
3. „Dziennik Poznański”, a. R XXV, nr 169 (Poznań, 27 VII 1883), s. 3: *Odezwa* [A]
- b. R XXV, nr 182 (Poznań, 11 VIII 1883), s. 3: *W sprawie odezwy upraszającej o zbieranie materyjalów do historyi hodowli użytków roślin w Polsce* [B]
- c. R XXV, nr 204 (Poznań, 7 IX 1883), s. 3: *Znów w sprawie odezwy*
4. „Gazeta Krakowska”, a. R III, nr 169 (Kraków, 28 VII 1883), s. 3: *W sprawie hodowli i użytków roślin w Polsce* [do pytania 11 włącznie]
- b. R III, nr 170 (Kraków, 29 VII 1883), s. 3: *W sprawie hodowli i użytków roślin w Polsce* [pytania 12–35] [A]
- c. R III, nr 174 (Kraków, 3 VIII 1883), s. 3: *W sprawie hodowli i użytków roślin w Polsce* [pytania 36–57] [A]
- d. R III, nr 178 (Kraków, 8 VIII 1883), s. 3: *W sprawie hodowli i użytków roślin w Polsce* [pytania od 58 do końca] [A]
5. „Gazeta Lwowska”, R 73, nr 170 (Lwów, 27 VII 1883), s. 4: *Odezwa* [A]
6. „Gazeta Polska”, a. nr 163 (Warszawa, (12) 24 VII 1883), s. 3: *Z Krakowa otrzymaliśmy następującą odezwę: [...]* [do pytania 22 włącznie] [A]
- b. nr 164 (Warszawa, (13) 25 VII 1883), s. 3: *Ciąg dalszy odezwy z Krakowa* [pytania 23–51] [A]
- c. nr 165 (Warszawa, (14) 26 VII 1883), s. 3: *Dokończenie odezwy z Krakowa* [pytania od 52 do końca] [A]
7. „Gazeta Rolnicza”, a. R. XXIII, nr 32 (Warszawa, (29 VII) 10 VIII 1883), s. 379: *Odezwa* [do pytania 44 włącznie] [A]
- b. R XXIII, nr 33 (Warszawa, (5) 17 VIII 1883), s. 390–391: *Odezwa* [pytania od 45 do końca] [A]
- c. R XXIII, nr 34 (Warszawa, (12) 24 VIII 1883), s. 403: *W sprawie odezwy upraszającej o zbieranie materyjalów do historyi hodowli i użytków roślin w Polsce*
- d. R XXIII, nr 44 (Warszawa, (21 X) 2 XI 1883), s. 523–524: *Prośba do ziemian!* [C]
- e. R XXIII, nr 45 (Warszawa, (28 X) 9 XI 1883), s. 535: *Prośba do ziemian!* [C]
8. „Gazeta Warszawska”, a. nr 172 (Warszawa, (23 VII) 4 VIII 1883), s. 2: *Odezwa* [tylko informacja o zamieszczeniu kwestionariusza w „Korespondencje Rolniczym, Handlowym i Przemysłowym”]
- b. nr 187, (Warszawa, (11) 23 VIII 1883), s. 2: *Zbieranie wiadomości o roślinach*

[informacja o uzupełnieniu kwestionariusza zamieszczonym w „Korespondencie...”]

9. „Goniec Wielkopolski”, a. R VII, nr 166 (Poznań, 24 VII 1883), s. 3: „*Profesor Dr. Rostafiński z Krakowa nadesłał nam długi szereg pytań, które z wolna umieszczać będziemy w „Gońcu Wielkopolskim”.*

b. R VII, nr 168 (Poznań, 26 VII 1883), s. 1–2: *Odezwa profesora dra. Rostafińskiego* [pytania 1–11] [A]

c. R VII, nr 170 (Poznań, 28 VII 1883), s. 3: *Odezwa profesora dra. Rostafińskiego* [pytania 12–22] [A]

d. R VII, nr 171 (Poznań, 29 VII 1883), s. 2: *Odezwa profesora dra. Rostafińskiego* [pytania 23–35] [A]

e. R VII, nr 172 (Poznań, 31 VII 1883), s. 3: *Odezwa profesora dra. Rostafińskiego* [pytania 36–44] [A]

f. R VII, nr 177 (Poznań, 5 VIII 1883), s. 3: *Odezwa profesora dra. Rostafińskiego* [pytania 45–51] [A]

g. R VII, nr 184 (Poznań, 14 VIII 1883), s. 4: *Odezwa profesora dra. Rostafińskiego* [pytania 52–61] [A]

h. R VII, nr 187 (Poznań, 18 VIII 1883), s. 4: *Odezwa profesora dra. Rostafińskiego* [zakończenie kwestionariusza]

10. „Gospodyni Miejska i Wiejska”, R VII, nr 16 (Warszawa, (15) 27 VIII 1883), s. 252–255: *Prośba do ziemian!* [C]

11. „Korespondent Rolniczy, Handlowy i Przemysłowy”, a. nr 31 (Warszawa, (23 VII) 4 VIII 1883), s. 2–3: *Odezwa* [A]

b. nr 34 (Warszawa, (11) 23 VIII 1883), s. 2–3: *W sprawie odezwy upraszającej o zbieranie materiałów do historii hodowli i użytków roślin w Polsce* [B]

c. nr 45 (Warszawa, (27 X) 8 XI 1883), s. 2–3: *Prośba do ziemian!* [C]

12. „Kronika Rodzinna”, nr 18 (Warszawa, 15 IX 1883), s. 574–576: *Odezwa profesora Rostafińskiego* [A]

13. „Kuryer Poznański”, a. R XII, nr 167 (Poznań, 25 VII 1883), s. 3: *Odezwa* [A]

b. R XII, nr 184 (Poznań, 14 VIII 1883), s. 3: *W dodatku do Odezwy upraszającej [...]* [B]

c. R XII, nr 205 (Poznań, 8 IX 1883), s. 2–3: „*Od profesora wszechnicy Jagiellońskiej p. dr. Józefa Rostafińskiego odbieramy prośbę o zamieszczenie pismo następujące: [...]*”

14. „Kuryer Rzeszowski”, R I, nr 15 (Rzeszów, 28 VII 1883), s. 4: *Materyały do historii hodowli i użytków roślin w Polsce* [A]

15. „Kurjer Warszawski”, a. nr 187b (Warszawa, (13) 25 VII 1883), s. 6–7: *Odezwa* [A]

b. nr 206 (Warszawa, (1) 13 VIII 1883), s. 2–3: *W sprawie odezwy upraszającej o zbieranie materiałów do historii hodowli i użytków roślin w Polsce* [B]

16. „Niwa”, R XII, t. XXIV, z. 208 (Warszawa, (3) 15 VIII 1883), s. 309–312: *Odezwa* [A]

17. „Nowa Reforma”, a. nr 165 (Kraków, 24 VII 1883), s. 3: *Odezwa* [numer skonfiskowany przez cenzurę] [A]
b. nr 165 i 166, (Kraków, 25 VII 1883), s. 5: *Odezwa* [A]
18. „Ogrodnik Polski”, R V, nr 16 (Warszawa, 15 VIII 1883), s. 361–365: *Odezwa* [A]
19. „Pogoń”, R III, nr 16 (Tarnów, 5 VIII 1883), s. 6–7: *Odezwa* [A]
20. „Prawda”, R III, nr 30 (Warszawa, (16) 28 VII 1883), s. 359–360: *Odezwa* [A]
21. „Przegląd Tygodniowy”, R 18, nr 31 (Warszawa, (24 VII) 5 VIII 1883), s. 384–385: *Odezwa* [A]
22. „Przyrodnik”, R IV, nr 14 (Tarnów, 1 IX 1883), s. 218–222: *Odezwa* [A]
23. „Pszczelarz”, R IV, nr 8 (Gniezno, 1 VIII 1883), s. 94–96: *Odezwa* [A]
24. „Pszczółka”, a. R IX, nr 16 (Lwów, 9 VIII 1883), s. 127–128: „*W sprawie historii hodowli i użytków roślin w Polsce otrzymujemy od p. dr. Rostafińskiego [...]*” [do pytania 22 włącznie] [B]
b. R IX, nr 18 (Lwów, 5 IX 1883), s. 144: „*Zamieszczamy dziś dokończenie odezwy dr. Rostafińskiego [...]*” [od pytania 23 do końca] [B]
25. „Rolnik”, R 16, t. 33, nr 4 (Lwów, 6 IX 1883), s. 45–46: *Odezwa w sprawie hodowli, użytków i nazw roślin w Polsce* [A]
26. „Słowo”, a. nr 198 (Warszawa, (12) 24 VII 1883), s. 3: „*Od Prof. Dra Józefa Rostafińskiego odbieramy następujący kwestyjonarz [...]*” [A]
b. nr 285 (Warszawa, (8) 20 X 1883), s. 3: *Prośba do ziemian!* [C]
27. „Szkoła”, a. R XVI, nr 31 (Lwów, 4 VIII 1883), s. 245–246: *Odezwa w sprawie zbierania materyałów do historii hodowli i użytku roślin* [A]
b. R XVI, nr 33 (Lwów, 18 VIII 1883), s. 263: *Jeszcze w sprawie odezwy dr. Rostafińskiego* [B]
c. R XVI, nr 36 (Lwów, 8 IX 1883), s. 285–286: (*List Dra Rostafińskiego*)
28. „Wiek”, R XI, nr 163 (Warszawa, (12) 24 VII 1883), s. 3–4: „*Z Krakowa otrzymujemy odezwę następującą: [...]*” [A]
29. „Wszechświat”, a. t. II, nr 31 (Warszawa, 30 VII 1883), s. 494–496: *Odezwa D-ra Józefa Rostafińskiego, do Ogółu* [A]
b. t. II, nr 34 (Warszawa, 20 VIII 1883), s. 544: „*W numerze 31-ym naszego pisma drukowaliśmy odezwę prof. Rostafińskiego [...]*” [B]
30. „Ziemianin”, R XXXIII, nr 37 (Poznań, 18 IX 1883), s. 330–331: *Odezwa* [B]
31. *Odezwa o zbieranie nazw ludowych i użytków roślin*, odbitka z „Czasu”, Kraków 1883, ss. 7, nlb. 1 [A]
32. *Odezwa*, odbitka z „Nowej Reformy”, Kraków 1883, drukarnia Związkowa, ss. 2 [A]
33. *Odezwa do niebotaników o zbieranie ludowych nazw roślin*, wyd. 4, Kraków 1883, nakł. autora, druk. „Czasu”, ss. nlb. 2 [B]
34. *Odezwa do niebotaników o zbieranie ludowych nazw roślin*, wyd. 5, Kraków 1883, nakł. autora, druk. „Czasu”, ss. nlb. 2 [B]

Aneks III

Spis korespondentów zachowanych listów

1. Baranowski Bolesław⁷⁶: brak miejscowości, 22 VII 1883; Lwów 22 VIII 1883; Lwów, 9 IX 1883; Lwów, 14 II 1884
2. Bednarski Jan⁷⁷: Bystra, pow. Jordanów, 22 IX 1883
3. Berkowski Józef: Odolanów, 17 IX 1883, Odolanów, 30 IX 1883
4. Biedroń Jan: Nowy Sącz, 5 III 1884; Nowy Sącz, 14 III 1884; Nowy Sącz 4 V 1884
5. Biernacki Cezary A.⁷⁸: Warszawa, 5 IX 1883; Warszawa, 25 IX 1883; Warszawa, 28 I 1884
6. Błażejowski [brak imienia]: Środa, 18 VIII 1883
7. Boberski Władysław: Przemyśl, 16 VIII 1883; Tarnopol, 16 IX 1883; [Przemyśl], 10 XI 1883; Tarnopol, 16 XI 1883; brak miejscowości, 25 XII 1883
8. Bogusiewicz Franciszek: [Olszany], 8 VIII 1883; Olszany 14 VIII 1883
9. Bojakowski Nikodem: Łęki, 26 IX 1883
10. Borkowski [brak imienia]: Śmierdząca, 25 VII 1883
11. Brandowska Halina: Kraków, 14 VII 1883
12. [Chałubiński Tytus: brak miejscowości, 14 XI 1883]
13. Chądzyński Zbigniew: Pakość, 17 VIII 1883; Pakość, 23 IX 1883
14. Chłapowski Kazimierz⁷⁹: brak miejscowości, 16 VIII [1883]
15. Chociszewski Józef Roman: Poznań, 8 I 1884
16. Chrzanowski Xawery: Kęty, 13 VIII 1883
17. Chybicki [brak imienia]: Stęszewo, 15 VIII 1883
18. Cinciała Andrzej⁸⁰: Cieszyn, 3 X 1883
19. Czarnocka Helena: Secieszyn, 3 VIII 1883; Secieszyn, 22 VIII 1883
20. Czubek Jan⁸¹: Baczków, 18 VII 1883
21. [Danielewski J.: brak miejscowości, 12 IX 1883]
22. Dobrowolski Władysław: Lubcza, 14 XI 1883
23. Dobrzelewski Leopold: Częstochowa, 29 VII 1883; Częstochowa, 5 VIII 1883
24. Dybowski Władysław: Niańków, 27 VII 1883; brak miejscowości, 1 VIII 1883; brak miejscowości, [31 VIII 1883], brak miejscowości, 13 IX 1883; Niańków, 14 IX 1883; Niańków, 16 X 1883
25. Dydyńska Julia: Grąziowa, 6 XII 1883
26. Filasiewicz Hilary⁸²: Cieszyn, 5 XI 1883
27. Fusek Wilhelm: Biecz, 28 VIII 1883; Biecz, 18 IX 1883
28. Gajowiecki L.: Chodzież, 17 X 1883
29. Germanowa M.: Tarnów, 13 VIII 1883
30. Górski Ignacy: Szywnaład, 21 IX 1883; Szywnaład, 5 X 1883
31. Gralewski Anatol: Chorągwica, 21 X 1883
32. Groblewski M.: Szczawne, 8 XI 1883

33. Grygrowicz Walerya: Trzemeszno, [XII 1884]
34. Gurówna A.: brak miejscowości, 1 VIII 1883
35. [Gutwiński Roman: Dębowiec, 3 IX 1883]
36. Hankiewicz Jan: Krakowiec, 24 VIII 1883
37. Heintze [Augustyn]⁸³: Trzemeszno, 12 IX 1883; Trzemeszno, 12 X 1883; Trzemeszno, 2 XII 1884
38. Hohn Aleksander: Ciężów, 1 VIII 1883; Ciężów, 12 VIII 1883; Ciężów, 27 IX 1883
39. Jackowski T[adeusz]⁸⁴: Pomorzanowice, 23 VIII 1883; Pomorzanowice, 4 IX 1883
40. Janasiński Ignacy: Kraków, 28 VII 1883; Kraków, 2 VIII 1883
41. Januchowski J.A.: Grudziądz, 30 VII 1883
42. Jaworowicz Kazimierz: Różniaty, [1 VIII] 1883; Różniaty, 26 IX 1883; Różniaty, 27 X 1883; Różniaty, 27 IV 1884; Różniaty, 2 VIII 1886
43. Jezierski Julian: Uścięcice, 28 VIII 1883; Uścięcice, 19 IX 1883
44. Jędrzejewiczowa Izabella: Hyżne, 10 XI 1883; Hyżne, 25 V 1884
45. J.H. i M. T.[urnau]: brak miejscowości, 3 VIII 1883
46. J.T.: brak miejscowości, 18 VIII 1883; brak miejscowości [ok. 2 I 1884]
47. Kaczmarek Antoni: Droszew, 5 X 1883; Droszew, 18 X 1883
48. Kapusta Michał: Wołowice, 21 X 1883; Wołowice, 12 II 1884
49. Karasiewicz Kazimierz⁸⁵: Lwówek, 21 VIII 1883
50. Kawiecki Ignacy: Warszawa, 12 VIII 1883
51. [Kierzkowska Czesława]: brak miejscowości, 25 VIII 1883
52. Kijeński Stanisław⁸⁶: Kądzielna, 1 X 1883
53. Klimonda Tomasz: Kraków, 22 VII 1883; Kraków, 24 VIII 1883
54. Kosman Jan: Nowy Sącz, 2 III 1884; Nowy Sącz, 16 III 1884
55. Kostrzewski [brak imienia]: Kcynia, 14 II 1884
56. Kowalski Franciszek: Kraków, 15 IX 1909
57. Krasicki Kazimierz: Lwów, 21 IX 1883
58. Krasowski Józef: Stanisławów, 29 VII 1883
59. Krawiec Tadeusz: Białobrzegi, 25 IX 1883
60. Kubaszewski Adam: Gołuchów, 26 VIII 1883; Gołuchów/Bogusław, 18 IX 1883; Gołuchów, 11 X 1883; Gołuchów, 20 II 1884
61. Kulinowski Józef: Wojnicz, 20 VIII 1883; Wojnicz, 27 VIII 1883
62. Laskarys Antonina: Bobrujsk (24 VII) 6 VIII 1883
63. Lewandowska Stanisława: Jeżewo, 20 VIII 1883; Jeżewo, 24 VIII 1883; Jeżewo, 28 VIII 1883; Jeżewo, 7 IX 1883; Jeżewo, 31 XII 1883
64. Lippoman [Alfons Jan]⁸⁷: Dobranowice, 10 VIII 1883; Dobranowice, 14 VIII 1883
65. Lubomęski W[ładysław]⁸⁸: Dublany, 16 VIII 1883
66. Łekawski W.: Warszawa, 26 IX 1883; Warszawa, 16 X 1883; Warszawa, 15 XI 1883

67. Łęski Michał: Noliboki, (17) 29 VII 1883
68. Łozińska Janina: Krynica 10 VIII 1883; Potok, 1 XII 1883
69. Łoziński Florian: Przemyśl, 20 IX 1883; Przemyśl, 10 X 1883; Przemyśl, 13 XI 1883
70. Malisz Bronisław: Niżankowice, 19 VII 1883; Niżankowice, 2 I 1885
71. Małecki Antoni⁸⁹: Lwów, 26 VIII 1883; Lwów, 31 VIII 1883
72. Michniewski J.: Kowalowy Górne, 2 VIII 1883; Kowalowy Górne, 24 IX 1883
73. Mieroszowski [brak imienia]: Hernals bei Wien, 7 VIII 1883
74. Morawski Szczęsny⁹⁰: Stary Sącz, 13 X 1883
75. Morawski Z[ygmunt]: Tarnów, 26 VIII 1883
76. Mroczkowski S.: Wola Szczucińska, 27 VIII 1883
77. [Emilia Mróz: Rzepiennik, 23 VII 1883]
78. Myszkowski Stanisław: Jarosław, 29 VII 1883
79. Narkiewicz-Jodko Tomasz: Puków, (15) 27 IX 1883
80. Niedzielski B.: Staszkówka, 8 VIII 1883
81. Olsztyński A.: Podpniewski, 23 VIII 1883; Podpniewki, 4 X 1883
82. Omańkowska Janina⁹¹: Żabikowo, 27 IX 1883
83. Onufrowicz Adam: Kijów, (1) 13 VIII 1883
84. Osiński [brak imienia]: brak miejscowości, [2 IX 1883]
85. Ossowski Antoni: Chołuj, (21 VIII) 2 IX 1883; Chołuj, (5) 17 IX 1883; Chołuj, (1) 13 X 1883; Kuchcice, (20 X) 1 XI 1883;
86. Oświecimski Alfons: Oświecim, 22 XI 1883
87. Pallan Stanisław: Pilzno, 8 VIII 1883; Pilzno, 21 VIII 1883
88. Pałka Józef: Błudniki, 6 VIII 1883; Błudniki, 28 VIII 1883
89. Parylak Piotr⁹²: Stanisławów, 27 VII 1883; Stanisławów, 11 VIII 1883
90. Prysak Piotr: [Kraków], 30 IX 1883
91. Przybylkiewicz J.: Tarnów, 10 VIII 1883; Tarnów, 24 VIII 1883, Tarnów, 25 IX 1883
92. Rappaport Adolf: Zborów, 5 VIII 1884
93. Russocki Stanisław: Warszawa, 3 IX 1883
94. Rybaczyk A.M.: Mikulińce, 25 X 1883
95. Rzeszowski Leon: Hałcnów, 31 VII 1883; 7 II 1884
96. Sadowski Józef: Rabka, 15 VIII 1883
97. Sędera Stanisław: Oświęcim, 7 VIII 1883; Oświęcim, 23 VIII 1883
98. Skarszewski Franciszek Żuk-Rojówka, 2 VIII 1883
99. Skrodzki Eugeniusz (Wielisław): Radom, 23 VIII 1883; Lelewo, 18 X 1883
100. Słotwińska J.: Rawonnicze, (18) 30 VIII 1883; Rawonnicze, (22 X) 3 XI 1883; Rawonnicze (5) 17 I 1884
101. Słupnicki Michał: Weldzisz, 7 II 1884
102. Sopotnicki [lub Sopotniewski] Wojciech: Kopaszewo, 27 VII 1883; brak miejscowości, [ok. 3 I 1884]

103. Strzelecka Aurelia: Złoczów, 9 VIII 1883; Złoczów, 20 VIII 1883
104. Stu... Maria: brak miejscowości, [ok. 30 VIII 1883]
105. Sykutowski Ludomir: Nowy Targ, 1 VIII 1883
106. Szczepanik Józef: Sędziszów, 21 IX 1883
107. Szoldrska Marya: brak miejscowości, 22 IX 1883; Poznań, 21 X 1883, Poznań, 25 VII 1884; Poznań, 19 IX 1884
108. Szpadkowski Telesfor: Warszawa, 18 IX 1883
109. Szył Joachim: Warszawa, 5 VIII 1883
110. Świerzbieński [brak imienia]: Warszawa, 25 VIII 1883
111. Tetzlaff Wincenty: Młyny, 25 VIII 1883; Młyny, 1 IX 1883
112. Tomaszewska Marina: Winniki, 21 IX 1884
113. Twardowska Maria: Weleśnica, (21 VIII) 2 IX 1883; Weleśnica, (17) 29 IX 1883; Weleśnica, (22 X) 3 XI 1883; Weleśnica, (6) 18 I 1884; Wilno (3) 15 IV 1884; Weleśnica, (13) 25 III 1885; Weleśnica, (17) 29 IX 1888
114. Wais Kazimierz: Jasło, 4 IX 1883
115. Waniorek [brak imienia]: Góra pod Czarnkowem, 3 VIII 1883
116. Wawrzyniak [brak imienia]: Śrem, 7 VIII 1883; Śrem, 2 IX 1883
117. Wesołowski Karol: Wilatów, [ok. XII 1884]
118. Wielubowicz [brak imienia]: brak miejscowości, [8 IX 1883], 29 IX 1883; 8 X 1883; 14 XI 1883; 30 XI 1883; 1 XII 1883
119. Wierzbowski Michał: Stanisławów, 2 III 1884
120. Wierzchowski Zygmunt: Grębów, 12 VIII 1883
121. Wiślicki Józef M[ikołaj]: Zamek Gałachy, 12 VIII 1883; Zamek Gałachy, 31 VIII 1883
122. Woliński Adam: Oporów, 15 VIII 1883; Oporów, 30 VIII 1883; Berlin, 13 IX 1883
123. Wodecki Franciszek: Warszawa, 7 VIII 1883; Warszawa, 18 VIII 1883
124. Woyniłłowiczówna Jadwiga: Liów, (3) 15 IX 1883; Lipów, 13 X 1883; Lipów, 9 XI 1883; Lipów, 22 XII 1883
125. Zahajkiewicz W.: Tarnopol, 3 II 1884
126. Zakrzewscy: Ostrosite Trzemeszyńskie, [ok. XII 1884]
127. Zenkteler W.: Ostroróg, 26 VII 1883; Ostroróg, 2 VIII 1883
128. Zielenkiewicz J.: Okulice, 22 IX 1883; Okulice, 10 X 1883
129. Zieliński Edward: Warszawa, 20 I 1884
130. Zikowski W.: Kcynia, 5 IX 1883
131. Złóża Jan: Liszki, 16 VII 1883; 24 VII 1883
132. Znamięcki Z.: Wola Dołhońska, 18 VIII 1884
133. Zrywaczek [lub Zrywan] Katarzyna: [Brzesko?], [23 VII 1883]
134. [anonim]: Wodniki, 7 XI 1883
135. [anonim]: brak miejscowości, [5 IX 1883]
136. [anonim]: Rzeszów, 28 VII 1883.

PRZYPISY

- ¹ Muzeum Ogrodu Botanicznego UJ, akta luźne, sygn. B-74. Są to listy z odpowiedziami na ankietę. Przez wiele lat przechowywane były w Bibliotece Instytutów Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. W 1982 r. jej kierownik mgr Janina Oleszakowa przekazała je do Muzeum Ogrodu Botanicznego UJ.
- ² P.S. Köhler, *Józefa Rostafińskiego „Odezwa do nie botaników o zbieranie ludowych nazw roślin”*, „Wszecławiat” 1986, t. 87, nr 1, s. 13–16. P.S. Köhler, *Nieznane materiały Józefa Rostafińskiego do badań nad historią roślin uprawnych w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Botaniczne” 1987, z. 14, s. 141–154. P.S. Köhler, A. Piekiełko-Zemanek, *Józefa Rostafińskiego „Odezwa do nie botaników o zbieranie ludowych nazw roślin” i udział w niej Marii Twardowskiej*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1986, z. 2, s. 471–480.
- ³ J. Rostafiński, *Burak i Barszcz. Nazwa i rzecz. Ich pochodzenie i znaczenie w kolei czasów*, „Rozprawy i Sprawozdania z Posiedzeń Wydziału Filologicznego Akademii Umiejętności” 1880, t. VIII, s. 314–339.
- ⁴ J. Rostafiński, *Pochodzenie roślin uprawnych. Alph. De Candolle. Origine des plantes cultivées*. Paris 1883. Bibliothèque scientifique internationale, vol. XLIII, str. VIII i 377, „Ateneum” 1883, R. VIII, t. XXIX(1), z. II, s. 343–356.
- ⁵ J.w., s. 355.
- ⁶ J. Rostafiński, *O znaczeniu naukowym nazw roślinnych i potrzebie ich zbierania*, „Czas” 183, nr 156, s. 1. J. Rostafiński, *O znaczeniu naukowym nazw roślinnych i potrzebie ich zbierania*, osobna odbitka z „Czasu”, nr 156, s. 1–7, nlb. 1. J. Rostafiński, *O znaczeniu naukowym nazw roślinnych i potrzebie ich zbierania*, „Niwa” 1883, R. XII, t. XXIV, z. 208, s. 304–308. J. Rostafiński, *O znaczeniu naukowym nazw roślinnych i potrzebie ich zbierania*, „Ogrodnik Polski” 1883, R. V, nr 15, s. 337–341.
- ⁷ J. Diderot, J. Le R. D’Alembert, *Encyclopédie, ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers, par une Société de Gens de Lettres*. A Lausanne et a Berne, Chez les Sociétés Typographiques, 1782, t. 12, s. 470–475.
- ⁸ J. Babicz, *Geografia a przyrodnicze poznanie kraju w ośrodkach naukowych Wilna i Krzemieńca*, [w:] J. Babicz, W. Grębecka, *Wkład wileńskiego ośrodka naukowego w przyrodnicze poznanie kraju (1781–1842)*, Monografie z Dziejów Nauki i Techniki, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1988, t. 141.
- ⁹ J. Kołodziejczyk, *Nauki przyrodnicze w działalności Komisji Edukacji Narodowej*, „Archiwum Nauk Biologicznych Towarzystwa Naukowego Warszawskiego”, Warszawa 1936, t. V, z. 2, s. 30–54.
- ¹⁰ G. Rzączyński, *Historia naturalis curiosa Regni Poloniae, Magni Ducatus Lituaniae[...]*, Sandomierz 1721, ss. 16, 456, 16. G. Rzączyński, *Auctarium Historiae naturalis-curiosae Regni Poloniae, Magni Ducatus Lituaniae [...]* [Gdańsk?] 1736, ss. 4 nlb., 504, 12 nlb.
- ¹¹ W. Grębecka, *Badanie szaty roślinnej prowadzone w ośrodku wileńskim i krzemienieckim (1781–1840)*, [w:] J. Babicz, W. Grębecka, *Wkład wileńskiego ośrodka naukowego w przyrodnicze poznanie kraju (1781–1842)*, Monografie z Dziejów Nauki i Techniki, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1988, t. 141, s. 166–171.
- ¹² Wykaz czasopism, w których ukazał się kwestionariusz i jego uzupełnienia — patrz aneks II. Moment opublikowania ankiety był bardzo dogodny. We wrześniu 1883 r. obchodzono 200-lecie odsieczy wiedeńskiej. Przygotowania do uroczystości oraz sam ich przebieg szeroko opisywała ówczesna prasa, co z pewnością spowodowało wzrost liczby czytelników, do których mógł również trafić kwestionariusz drukowany mniej więcej w tym samym czasie.
- ¹³ J. Rostafiński, *Odezwa do nie botaników o zbieranie ludowych nazw roślin*. (Wydanie czwarte), Kraków 1883, ss. 2. Patrz aneks III.
- ¹⁴ Patrz aneks II, 15.b.

- ¹⁵ „W tym celu dość jest wezwać ze dwie starsze i doświadczeńsze wieśniaczki i zapytać je w porządku pytań odezwy, stawiając zawarte w niej pytania nieraz kilkakrotnie w coraz odmiennej formie, bo może pierwsza nie od razu będzie rozumiała. Jak wiadomo, rozmawiając z ludem, należy mu też zostawić pewną swobodę gawędy, w takim tylko razie albowiem wspomina on o rzeczach, o których byśmy nie przypuszczali, że istnieją, o jakichś szczególnych nazwach dla pewnych zup, na przykład sekulatka, kasz, potraw będących mieszaniną warzywa i jarzyn, np. dziunie, dalej niezwykłych użytków roślin itp. Po takiej pogawędce mały spacer do zagród włościańskich i spisanie tego, co lud hoduje w ogródkach, wystarczy do dopełnienia rzeczy.”
- ¹⁶ „Gdyby ktoś nie miał pod ręką odezwy, proszę o zawiadomienie kartą pocztową, a niebawem mu ją wyślę.”
- ¹⁷ Patrz aneks II, 11.b.
- ¹⁸ Patrz aneks II, 27.b.
- ¹⁹ Patrz aneks II, 29.b.
- ²⁰ Patrz aneks II, 3.b.
- ²¹ Patrz aneks II, 3.c.
- ²² Patrz aneks II, 26.b.
- ²³ Patrz aneks II, 7.d., 7.e.
- ²⁴ Patrz aneks II, 11.c.
- ²⁵ Patrz aneks II, 10.
- ²⁶ „To bowiem, co pod tym względem dotychczas otrzymałem, jest kroplą... w szklance wody. Prawdę mówiąc, prócz siedleckiego z innych stron tylko sporadyczne otrzymuję odpowiedzi, tak dalece, że np. z całego środkowego lubelskiego nie ma nic!”. Patrz aneks II, 11.c.
- ²⁷ Patrz aneks II, 31, 32, 33, 34.
- ²⁸ Patrz aneks III.
- ²⁹ Patrz aneks II.
- ³⁰ Patrz aneks II, 2.
- ³¹ Patrz przypis 27.
- ³² Np. Marina Tomaszewska (Winniki, 21 IX 1884 r.): „Zeszłej jesieni otrzymałam od p. Gutwińskiego odezwę Wgo. Pana na którą dziś dopiero odpowiedzi nadesłać mogę”. Florian Łoziński (Przemyśl, 13 XI 1883 r.): „[...] odesłałem jeden egzemplarz odezwy do ojca mego [...]”. Adam Kubaszewski (Gołuchów, 20 II 1884 r.): „Na rozesłane w okolicę Odezwy, niektóre tylko otrzymałem odpowiedzi”.
- ³³ Np. Telesfor Szpadkowski (Warszawa, 18 IX 1883 r.): „Czyby Wielmożny Pan nie uważał za korzystne, przy jednym trudzie, zbierać wiadomości o roślinach: obrzędowych i wróżebnych”.
- ³⁴ Np. W. Zenkteler (Ostroróg, 26 VII 1883 r.): „Pozwalam sobie przymem zwrócić uwagę Pańską na to, że i „Dziennik Pozn.” jako też i „Goniec Wielkopolski” i „Orędownik” przez wydrukowanie odezwy przyczynić się mogą w wielkiej części do prętszego załatwienia sprawy [...]”.
- ³⁵ Np. Michał Wierzbowski (Stanisławów, 2 III 1884 r.): „czyżby nie dała się ułożyć mapa Galicji, na której by różne nazwy jakie noszą kartofle w rozmaitych okolicach kraju były uwidocznione”.
- ³⁶ Patrz aneks III, 1. Bolesław Baranowski (Lwów, 22 VIII 1883 r.): „Byłoby nawet pożądanem ze strony Wgo Pana Prof. podziękowanie krótkie dla tych, którzy więcej szczegółów nadesłają, co by zachęciło innych”.
- ³⁷ Patrz aneks II, 27.c.
- ³⁸ J. Rostański, *O nazwach oraz użytkach ćwikły, buraków i barszczu*, „Rozprawy i Sprawozdania z Posiedzeń Wydziału Filologicznego Akademii Umiejętności” 1916, Ser. III, t. VIII (53), s. 261–304, informacja na s. 282.
- ³⁹ Podane przeze mnie (patrz przypis 2) liczby obejmowały również, jak się później okazało, kilka listów do Rostańskiego nie związanych bezpośrednio z ankietą.
- ⁴⁰ J. Rostański, *Jechać czy nie jechać w Tatry?*, Kraków 1883, osobne odbicie z „Czasu”, ss. 32. J. Rostański, *Słonecznik*, „Dziennik Poznański” 1884, nr jubileuszowy, osobna odbitka, ss. 8.

- ⁴¹ J. Oleszakowa, *Boberski Władysław*, [w:] S. Feliksiak (red.) *Słownik biologów Polskich*, Warszawa 1987, PWN, s. 78.
- ⁴² W.H. Paryski, *Chałubiński Tytus*, [w:] S. Feliksiak (red.) *Słownik biologów polskich*, Warszawa 1987, PWN, s. 94–95.
- ⁴³ Jest to kartka papieru (10,8 x 17,1 cm), zapisana jednostronnie ołówkiem, nosi wszystkie numery katalogowe, które znajdują się na pozostałych listach, również oba katalogi odnotowują nazwisko Chałubińskiego. Być może Rostafiński otrzymał od niego list zawierający kilka interesujących go informacji, które następnie przepisał.
- ⁴⁴ A. Wróblewski, *Chociszewski Józef Roman*, [w:] S. Feliksiak (red.) *Słownik biologów polskich*, Warszawa 1987, PWN, s. 99.
- ⁴⁵ G. Brzęk, *Dybowski Władysław*, [w:] S. Feliksiak (red.) *Słownik biologów polskich*, Warszawa 1987, PWN, s. 144–145.
- ⁴⁶ Patrz aneks II, 1.
- ⁴⁷ S. Tarnowski, *Sprawozdanie z czynności naukowych i administracyjnych w roku 1883/4*. „Rocznik Zarządu Akademii Umiejętności w Krakowie”. Rok 1883. Kraków 1884, s. 79–80.
- ⁴⁸ S.B. Jundziłł, *Opisanie roślin w prowincyi W. X. L. naturalnie rosnących, według układu Linneusza, przez [...]*, Wilno 1791, W Drukarni J.K. Mci y Rzeplitey u XX. Pijarów, ss. 570, nlb. 14. S.B. Jundziłł, *Opisanie roślin litewskich według układu Linneusza, przez [...]*, Wilno 1811, U Józefa Zawadzkiego Typografa Akademickiego, ss. 333. Znajdują się one obecnie w Bibliotece Instytutu Botaniki UJ i PAN, sygnatury odpowiednio — Polonica 120, Polonica 118.
- ⁴⁹ A. Skirgiełło, *Gutwiński Roman*, [w:] S. Feliksiak (red.) *Słownik biologów polskich*, Warszawa 1987, PWN, s. 200–201.
- ⁵⁰ L. Hayto, *Kubaszewski Adam*, [w:] S. Feliksiak (red.) *Słownik biologów polskich*, Warszawa 1987, PWN, s. 308.
- ⁵¹ Patrz przypis 40.
- ⁵² L. Hayto, *Morawski Zygmunt*, [w:] S. Feliksiak (red.) *Słownik biologów polskich*, Warszawa 1987, PWN, s. 548–549.
- ⁵³ J. Mowszowicz, *Twardowska Maria*, [w:] S. Feliksiak (red.) *Słownik biologów polskich*, Warszawa 1987, PWN, s. 548–549.
- ⁵⁴ Patrz przypis 2 P.S. Köhler, A. Piekiełko-Zemanek...
- ⁵⁵ J. Rostafiński, *Kucmerka (Sium Sisarum) pod względem geograficzno-botanicznym i historii kultury*, „Rozprawy i Sprawozdania z Posiedzeń Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Akademii Umiejętności” 1884, t. XII, s. 317, 319.
- ⁵⁶ Kucmerka, obecnie — marek kucmerka (*Sium sisarum* L.), to roślina z rodziny baldaszkowatych (Umbelliferae). Pochodzi z zachodniej Azji. Do Europy przybyła ok. X w., rozpowszechniła się w XVI i XVII w., a już w wieku XVIII prawie całkowicie zaprzestano jej uprawy. Użytkowano ją ze względu na jadalne bulwy z dużą zawartością cukru.
- ⁵⁷ J. Rostafiński, *Kucmerka*, „Niwa” 1885, R. XIV, t. XXVII, z. 242, s. 95–105.
- ⁵⁸ J. Rostafiński, *Krajowe warzywo ze Stachys palustris L.*, „Wszechświat” 1888, t. VII, nr 6, s. 84–86.
- ⁵⁹ J. Rostafiński, *O pochodzeniu dyni*, „Dziennik VI Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich w Krakowie” 1891, nr (5), s. 43.
- ⁶⁰ J. Rostafiński, *Zielnik czarodziejski to jest zbiór przesądów o roślinach*, „Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej”, Kraków 1895, t. 18, ss. 191. W 1893 r. ukazała się osobna odbitka tej pracy nakładem Akademii Umiejętności.
- ⁶¹ J. Rostafiński, *O maku (Papaver somniferum L.) i jego hodowli w Polsce*, „Rozprawy Akademii Umiejętności, Wydział Matematyczno-Przyrodniczy” 1899, Ser. II, t. XVI (36), s. 289–319.
- ⁶² J. Rostafiński, *O maku (Papaver somniferum) i jego hodowli w Polsce*, „Wszechświat” 1899, t. XVIII, nr 8, s. 113–119.
- ⁶³ J.w. s. 118 i 119.
- ⁶⁴ Patrz przypis 62, s. 118.

- ⁶⁵ J. Rostafiński, *Średniowieczna historia naturalna. Symbola ad historiam naturalem medii aevii*, Kraków 1900, nakładem Uniwersytetu, cz. 1 — ss. XXII, 605, cz. 2 — ss. 352, tab. 1–4.
- ⁶⁶ J.w., cz. 1, s. VIII.
- ⁶⁷ J. Rostafiński, *O nazwach oraz użytkach ęwikły, buraków i barszczu*, „Rozprawy i Sprawozdania z Posiedzeń Wydziału Filologicznego Akademii Umiejętności” 1916, Ser. III, t. VIII (53), s. 261–304.
- ⁶⁸ J.w., s. 282.
- ⁶⁹ Znaczenie tej numeracji wyjaśniłem wyżej — patrz s. 93
- ⁷⁰ Np. na stronach 293, 302, 303.
- ⁷¹ Patrz aneks II, 32.
- ⁷² Patrz przypis 65.
- ⁷³ Patrz przypis 63.
- ⁷⁴ J. Rostafiński, *Wpływ przeżyć chłopięcych Mickiewicza na obrazy ostatnich dwu ksiąg Pana Tadeusza oraz o święceniu ziół na Matkę Boską Zielną*, „Polska Akademia Umiejętności, Wydział Filologiczny, Rozprawy” 1922, t. LXI, nr 1, s. 1–36.
- ⁷⁵ J.w., s. 35.
- ⁷⁶ [Redakcja], *Baranowski Bolesław Adam (1844–1916)*, *Polski Słownik Biograficzny*, t. 1, s. 276–277.
- ⁷⁷ Z. Lasocki, *Bednarski Jan (1860–1926)*, *PSB*, t. 1, s. 396–397.
- ⁷⁸ S.P. Koczorowski, *Biernacki Cezar (1827–1896)*, *PSB*, t. 2, s. 78.
- ⁷⁹ W. Jakóbczyk, *Chłapowski Kazimierz (1832–1916)*, *PSB*, t. 3, s. 304–305.
- ⁸⁰ J.S. Bystron, *Cinciała Andrzej (1825–1898)*, *PSB*, t. 4, s. 76.
- ⁸¹ I. Chrzanowski, *Czubek Jan (1849–1932)*, *PSB*, t. 4, s. 371–372.
- ⁸² L. Brożek, *Filasiewicz Hilary (1846–1922)*, *PSB*, t. 6, s. 449–450.
- ⁸³ F. Chłapowski, *Ś.p. Ks. Augustyn Heintze*, „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego” 1912, R. XXXVIII, s. 241–243.
- ⁸⁴ W. Jakóbczyk, *Jackowski Tadeusz Kryspin (1859–1924)*, *PSB*, t. 10, s. 278–279.
- ⁸⁵ J. Podgóreczny, *Karasiewicz Kazimierz (1862–1926)*, *PSB*, t. 12, s. 15.
- ⁸⁶ E. Muszalski, *Kijański (Kijański) van der Noot Stanisław (1857–1939)*, *PSB*, t. 12, s. 449–450.
- ⁸⁷ Z. Kosiek, *Lippoman Alfons Jan (1834–1900)*, *PSB*, t. 17, s. 413–414.
- ⁸⁸ Z. Kosiek, *Lubomęski Władysław Rupert (1841–1907)*, *PSB*, t. 17, s. 623–624.
- ⁸⁹ R. Skręt, *Malecki Antoni Józef (1821–1913)*, *PSB*, t. 19, s. 431–435.
- ⁹⁰ H. Barycz, *Morawki Szczesny (właściwie Feliks) Jan Nepomucen [...] (1818–1898)*, *PSB*, t. 21, s. 745–749.
- ⁹¹ F. Szymiczek, *Omańkowska Janina (1859–1927)*, *PSB*, t. 24, s. 59–60.
- ⁹² R. Skręt, *Parylak Piotr [...] (1846–1916)*, *PSB*, t. 25, s. 225–226.

SUMMARY

The Józef Rostafiński's inquiry concerning use of plants and their folk names in Poland held in 1883

The Botanic Garden Museum of the Jagiellonian University (Cracow, Poland) possesses letters to Józef Rostafiński (1850–1928), a founder of Polish history of botany. The letters contain answers to his inquiry connected with his dealings with history of cultivated plants in Poland.

The inquiry questionnaire was published for the first time on 14th July 1883 in „Czas” (in Cracow) and it referred to 92 species. Within the next 4 months the questionnaire was printed by at least 30 Polish periodicals in a few versions (the most comprehensive one regarded to 129 species).

370 persons took part in the inquiry and sent up near 860 letters. Unfortunately, only 235 letters written by 136 authors have been preserved. Among participants there were such naturalists as: Władysław Boberski (1846–1891), Tytus Chałubiński (1820–1889), Józef Roman Chociszewski (1837–1914), Władysław Dybowski (1839–1910), Roman Gutwiński (1860–1932), Adam Kubaszewski (1847–1927), Zygmunt Morawski (1849–1907), and Maria Twardowska (1858–1907). Their correspondence is elaborated in this article in details.

J. Rostafiński obtained by means of the inquiry vastly abundant information: about folk names of plants (ca. 15,5 thousand records), the ways and history of cultivation of those plants, about frequency of occurrence of given species, and about habits and folk beliefs connected with them. He never fully elaborated the obtained data.